

Obraz člověka v 19. a 20. století

Johannes van der Hoeven

◆ bytový seminář, česky | německy, vznik: 9. 3. 1987

◆ private seminar, Czech | German, origin: 9. 3. 1987

Obráz člověka v 19. a 20. století [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1987-03-09 J. van der Hoeven – Obráz člověka v 19. a 20. století (1) [LVH173VA]_Kaz a_cleaned.flac)

Jiný hlas: Danke vielmals, es freut mich wieder hier zu sein in Ihrem Kreis.

Jiný hlas: Děkuji mnohokrát, těší ho, že může být opět v našem kruhu.

Jiný hlas: Offensichtlich ist Ihr Kreis noch sehr vital und blühend.

Jiný hlas: Zřejmě váš kruh je velmi vitální a kvetoucí.

Jiný hlas: Ich möchte zuerst etwas sagen von meiner Absicht mit diesem Vortrag.

Jiný hlas: Nejprve něco k záměru, který spojuji s touto přednáškou.

Jiný hlas: Wie der Titel schon andeutet, es ist nicht so sehr, ich habe nicht so sehr die *Intention* einen *Gedankengang* zu entwickeln mit *Thesen* und Argumenten, sondern vielmehr eine Zeichnung zu geben oder besser eine *Skizze* von *Grundzügen*.

Jiný hlas: Tak jak ten můj titul naznačuje, nejde mi tak o to, abych předvedl nebo přednesl myšlenkový pochod s tezemi a argumenty, jako spíš naskicovat takový celkový přehled.

Jiný hlas: Zur Erläuterung möchte ich zwei Faktoren nennen.

Jiný hlas: Pro objasnění dva faktory.

Jiný hlas: Erstens, heutzutage bevorzugt man es zu sprechen von einem *Bild des Menschen*, weil man sich verabschiedet hat von der Idee, dass der Mensch rational in scharf umrissenen Begriffen zu erfassen sein würde.

Jiný hlas: Dnes se upřednostňuje spíše název obraz o člověku, protože došlo k rozchodu od takové ideje racionálního uchopení toto tématu člověk.

Jiný hlas: Vielmehr glaubt man jetzt, dass in der Frage nach dem Menschen, dem Menschsein, der Anteil der untersuchenden Subjekte mit ihren kulturellen Bedingtheiten und Traditionen, mit ihren persönlichen Interessen, auch Glauben und anderen irrationalen Momenten so groß ist, dass man eher von einem Bild im Sinne von einem *tentativen*, probierenden Entwurf als von einem Begriff sprechen möchte.

Jiný hlas: Dnes se soudí, že v otázce člověka právě ty subjektivní momenty, kulturní podmíněnost, osobní zájmy, víra, ba až i iracionální momenty se dostávají do popředí, že jsou tak značné, že spíše než o pojmu je potřeba hovořit o obrazu člověka.

Jiný hlas: Also das war der erste Faktor zur Erläuterung meines Ansatzes, wie ich sagte, nicht ein *Gedankengang* mit *Thesen*, sondern nur eine *Skizze*.

Jiný hlas: Tak to byl první takový bod, faktor k objasnění mého pokusu, který ovšem, jak jsem řekl, není myšlenkovým pochodem s tezemi, nýbrž jen skicou.

Jiný hlas: Der zweite Faktor, und der steht im Zusammenhang mit dem ersten natürlich, man kann eigentlich nicht einmal von einem Bilde des Menschen im heutigen Zeitalter sprechen, man soll vielmehr von Bildern sprechen, *Plural*.

Jiný hlas: Ted' druhý bod tohoto mého pokusu, který je ovšem v souvislosti s tím prvním. Nelze dnes mluvit o jednom obrazu člověka, nýbrž spíše o obrazech člověka.

Jiný hlas: Also mein Vortrag steht im Zeichen dieser Situation und deshalb probiere ich nur eine *Skizze* von einigen markanten *Grundzügen*.

Jiný hlas: A tak tedy moje přednáška stojí ve znamení této situace a proto se pokouším o jakousi skicu v obrysech.

Jiný hlas: Aber ein Vortrag soll natürlich doch eine gewisse Ordnung haben. Also gebe ich jetzt meine Einteilung.

Jiný hlas: Ale přednáška přesto musí mít určitý řád a proto předkládám ted' takové rozdělení.

Jiný hlas: Erstens möchte ich etwas sagen vom Hintergrunde oder von den Quellen im Denken des 19. Jahrhunderts.

Jiný hlas: Nejprve bych chtěl mluvit o pozadích nebo zdrojích myšlení 19. století.

Jiný hlas: Und dann zweitens wähle ich als sozusagen eine erste Leitfrage die Frage nach der Stellung des Menschen im *Kosmos*.

Jiný hlas: Pak bych chtěl uvést takovou jako vůdčí otázku, přední otázku: postavení člověka v *kosmu*.

Jiný hlas: Und drittens, und das ist dann zum Schluss, zweite Leitfrage, die Frage nach der Struktur und der Bestimmung des Menschen.

Jiný hlas: A v závěru jako třetí bod a druhá vůdčí myšlenka, to jest otázka po struktuře a určení člověka.

Jiný hlas: Also dann zuerst: Hintergrund oder Quellen im Denken des 19. Jahrhunderts.

Jiný hlas: Tak tedy ten první bod: pozadí a nebo prameny zdroje toho myšlení antropologického 19. století.

Jiný hlas: Das *Bild des Menschen* in unserem Jahrhundert ist freilich anders, sogar einschneidend anders als in früheren Zeiten. Doch ist es nicht ganz und gar ein Produkt des 20. Jahrhunderts.

Jiný hlas: Obraz, dnešní obraz člověka je samozřejmě v zásadě jiný než obraz člověka dříve, v dřívějších dobách, ale přesto ten obraz dnešní není produktem jenom dneška, našeho století.

Jiný hlas: Die eigentlichen Erschütterungen fanden schon im 19. Jahrhundert statt.

Jiný hlas: Určité otřesy v tom obrazu nastaly již v 19. století.

Jiný hlas: Aber in der Geschichte des Denkens dauert es dann gewöhnlich noch geraume Zeit, bis die Brüche und Verschiebungen in größerem Maße zutage gekommen sind.

Jiný hlas: Ale v dějinách myšlení to trvá vždycky značnější dobu, než ty zlomy a průlomky se projeví zřetelněji.

Jiný hlas: Um dann ferner völlig registriert und verarbeitet zu werden.

Jiný hlas: A pak jsou teprve, když se projeví takto, plně registrovány a zpracovávány.

Jiný hlas: Ein Mann wie Schopenhauer, er lebte in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, hat während seines Lebens lange auf Anerkennung warten müssen.

Jiný hlas: Takový muž jako Schopenhauer, který žil v první polovině 19. století, musel dlouho čekat během svého života na uznání.

Jiný hlas: Aber jetzt, mehr als ein Jahrhundert später, gehört er auch außer dem Kreis der *Philosophie*-Lehrenden und Studierenden zu den meist gelesenen *Philosophen*.

Jiný hlas: Ale dnes v 20. století vlastně i mimo okruh těch, kteří o něm učí nebo se o něm učí, patří k těm, kteří jsou nejvíce čtení.

Jiný hlas: Zum Beispiel Wittgenstein las ihn.

Jiný hlas: Například Wittgenstein ho četl.

Jiný hlas: Mit seiner Lehre des Willens als der eigentlichen *Grundkraft* des *Daseins*...

Jiný hlas: Se svým učením o vůli jako vlastní základní síle jsoucna...

Jiný hlas: *Grundsätzlich instinktiv, grundsätzlich blind*, nur einigermaßen geholfen vom Intellekt, *grundsätzlich gemeinschaftlich* mit den Tieren und *grundsätzlich* zum Leiden verurteilt. Mit dieser Lehre hat er schon viel beigetragen zur Beraubung des traditionellen Menschenbildes von *Glanz* und *Erhabenheit*.

Tak, jak známo, on razí myšlenku, že základem všeho je vlastně vůle. Orientuje se zásadně vlastně na instinkt. Je to vůle tedy, vůle je cosi instinktivního v jeho pojetí, něco zásadně slepého, jen zčásti jaksi raciem vyztuženo. Máme to, to je to, co máme společné se zvířaty, a tím vlastně těmito důrazy zbavil to pojetí člověka, které až dosud vládlo, té, abych tak řekl, *glancu* a té takové důstojnosti, vyvýšenosti. Weiter kann man Darwin nennen. Seine Theorie ist im Grundzug mehr vom 19. Jahrhundert bestimmt als die Schopenhauersche. Denn allerdings erregte es Aufsehen, dass er die Evolution der Arten, Gattungen, mit Inbegriff des Menschen beherrscht sah von einer mechanischen Kausalität und dass er alle Vorsehung oder auch rationale Planmäßigkeit Platz machen ließ für blinde Zufälligkeit.

Dále můžeme jmenovat Darwina. Jeho teorie je už více spjata s 19. stoletím než Schopenhauerova. Ve své koncepci přirozeného výběru pracuje s tou mechanickou kauzalitou a je v tom pojetí cosi z takového

jako předestinovaného, což patří tedy k tomu myšlení 19. století.

Jedoch, die Tatsache, dass seine Ansichten solch eine Welle des Enthusiasmus verursachten, diese Tatsache hängt nicht nur mit einer zugenommenen Antireligiosität, sondern auch mit dem damals noch so kräftigen Fortschrittsglauben zusammen.

Přesto, ač vyvolal takovou velkou vlnu nadšení, to nesouvisí jenom s jeho protináboženským rysem této teorie, nýbrž to souvisí také s myšlenkou pokroku, která v té době byla velmi živá.

Denn obwohl der Mensch rückwärts gesehen seine Ausnahmestellung verliert wegen der Aufnahme im Ganzen der Evolution, bleibt er in dieser Entwicklung doch ein Endprodukt, das man als einen Gipfel betrachten kann.

Ačkoliv tedy člověk hleděno dozadu ztrácí svou jedinečnost v tom darwinovském pojetí, přesto je vlastně konečným produktem toho vývoje a stojí tedy na špičce tohoto vývoje, který vlastně tímto jaksí znovu [nesrozumitelné] dostává do popředí.

Und ferner ist nach Darwin trotz des fortwährenden und harten Kampfes ums Dasein der Anpassungsgrad desjenigen, das den Kampf überlebt hat, maximal geworden.

Takový jiný znak víry v pokrok. Přestože jsme všichni, člověk je zahrnut do stále trvajících zápasů o přežití, ten, kdo se přizpůsobí, ten vítězí, kdo přežije, tak vlastně získá maximální schopnost se přizpůsobit.

Gleichwohl hatte diese Stimmung, diese Begeisterung zu viel von einem Rausch, um dauerhaft sein zu können.

Přitom všem toto nadšení bylo příliš neseno takovým jaksí okouzlením, než aby mohlo vytrvat.

Und was dann übrig blieb und endgültig im Bewusstsein niederschlug, ist die Ansicht, dass für die Fragen des menschlichen Daseins wenigstens seine Herkunft nichts Sinnvolles zu bieten habe.

A výsledkem toho je, že to vysvětlení původu člověka vlastně v posledku nemůže říct nic podstatného o jeho určení.

Danach kam Freud deutlich machen, wie stark und bleibend unsere Bindungen sind mit den Erfahrungen unserer frühesten Jugend und besonders mit den Konflikten dieser Periode.

A pak tedy přichází Freud, aby ukázal, jak jsou naše konflikty a napětí spojena s našimi zkušenostmi z mládí.

Wie wenig wir, einmal erwachsen geworden, Herr sein in unserem eigenen Hause, aber zu tun haben mit einem Hauptbewohner, den wir nicht Ich, sondern Es nennen sollen. Das heißt, ein unpersönliches Komplex von Trieben und Lüsten.

A jak málo jsme pány ve svém vlastním domě, v němž máme co do činění s tím hlavním spolubydlícím, který není já, nýbrž ono, *Es*. To jest neosobní komplex vášní a pudů.

Wie schließlich es eine Illusion ist zu meinen, dass wenigstens unsere kulturelle Leistungen dem Dasein noch Glanz geben könnten, weil dann vorbeigesehen wird an der Tiefe des *Unbehagens an der Kultur*.

A jak konečně je iluzí se domnívat, že naše kulturní výkony jsou něčím, co nám dává důstojnost, protože v těch kulturních výkonech vposledu je cosi... *Unbehagen*, jak to přeložit? Nevůle, co vyvolává vlastně nevolnost. To je ostatně titul jedné z jeho knih, že.

Jiný hlas: *Diese Lehre schlug wiederum eine bedeutsame Bresche im traditionellen Bild des Menschen.*

Nicht nur im christlichen, sondern auch im humanistischen.

A to koncepce Freudova znamená také takový intenzivní zlom té tradice nejenom křesťanského obrazu člověka, ale humanistického vůbec.

Die Folgen sind noch immer spürbar. Nicht nur Psychologie und Psychiatrie, sondern auch Soziologie, Kriminologie, Philosophie, Rechtsprechung, Literatur und sogar der geläufige Sprachgebrauch – alle zeigen die tiefen Spuren des Freudschen Ansatzes.

A ty následky nebo důsledky toho konceptu jsou velmi patrné nejenom v psychologii a psychiatrii, nejenom v sociologii, nýbrž i v kriminalistice, v normálním jazykovém úzu, v právním povědomí – všude se setkáváme s těmi důsledky Freudovského obrazu.

Vor Freud hatte Karl Marx schon seinen Beitrag geliefert im Prozess der Entlarvung und des Abbruchs.

Před Freudem to byl Karl Marx, který vykonal své tím, že odhalil...

...der Entlarvung des traditionellen Menschenbildes.

...odhalil tradičního obrazu člověka.

Wie weit und wie tief das wirkte in der europäischen geistigen Welt und draußen, haben wir erst in unserem Jahrhundert empfunden.

A teprve v našem století jsme pocítili, jak hluboko sahala ta dalekosáhlá působnost Marxova konceptu v evropském duchovním světě.

Die Gesellschaftlichkeit hat die Stelle der Religion und der Kultur eingenommen.

Zespolečenštění člověka zaujalo místo náboženství a kultury, dřívejší místo náboženství a kultury v životě člověka.

Der Arbeiter die des Bürgers im doppelten Sinne des Staatsbürgers und des Bürgermannes.

Dělník zaujal místo občana a měšťana.

Die Bedürftigkeit die des Verlangens oder der Sehnsucht nach dem ganz Anderen. Und auch die Stelle des Strebens nach Bildung.

Ja, das ist das – einige Grundzüge der Lehre Marx meine ich oder seiner Konsequenzen. Die Bedürftigkeit.

Žádostivost nebo touhu... Potřeba, touha a potřebnost – to je obojí v tom slově. Vlastně ten dělník, proletář Marxova pohledu vlastně převzal to, co dřív vyznačovalo ty jiné reprezentanty společnosti.

Und ist es auch nicht Grimmigkeit, die den Entwurf des neuen kommunistischen Menschen kennzeichnet?

Nicht nur als Reaktion zum bitteren Leiden des entmenslichten Proletariats, sondern auch, weil Stahlhärte ein Hauptzug wird eines neuen Menschentyps, eines Menschen, der durch die Entfremdung hindurchgegangen ist.

Ten obraz člověka v Marxově konceptu předkládá člověka, který tedy projde tím odcizením k tomu novému sebepochopení – ale začátek jsem nepochopil.

Hejdánek: Udává nejenom obraz toho člověka odcizeného, nýbrž také obraz člověka, který tím odcizením projde a vydobude si znovu své místo.

Jiný hlas: *Und dann auch noch Nietzsche. Dann sind wir schon näher zum zwanzigsten Jahrhundert.*

Potom přichází Nietzsche, tu jsme už blíže dvacátému století.

Er war tief betroffen von Schopenhauerschen Philosophie des Willens.

Hluboce byl zasažen Schopenhauerovským učením o vůli.

Aber er war vor allem im Kampf mit der Dekadenz, welche ihm entgegenkam in Schopenhauerschem Pessimismus.

Ale především zápasil s dekadencí, která byla vlastně spojená se Schopenhauerovským pesimismem.

Dekadenz freilich nicht nur in der Schopenhauerschen Lehre. Dekadenz, Verfall der menschlichen Würde, wenn auch tragischen Würde, hat es schon längst in der abendländischen Geschichte gegeben.

A dekadence nejenom v tom učení Schopenhauerově – k tomuto rozpadu, k této dekadenci lidské důstojnosti, i když tragické důstojnosti, docházelo už déle v evropské společnosti.

Seit die sogenannten großen griechischen Philosophen Sokrates, Platon, Aristoteles das Apollinische dem Dionysischen vorzogen.

Od řeckých filosofů – Platóna, Aristotela, Sókrata – je upřednostněn ten apolinský model lidství před tím dionýsovským, tím požívačným, rozpuštěným.

Und seit danach auch noch der Platonismus fürs Volk, das Christentum genannt wurde, und das überdies eine Sklavenmoral verkündete.

A v tom Nietzscheově pohledu právě přes Platóna v křesťanském pojetí vlastně byl vytvořen takový zotročující model lidství.

Seit dieser Platonismus fürs Volk das Abendland eroberte in Denkweise, Politik und Kultur, seitdem ist die Dekadenz allgemein geworden.

A poté, co se platonismus ujmul v evropských dějinách a ovládl kulturu a politiku, od té doby se stala dekadence čímsi všeobecným.

Auch die offizielle Gelehrsamkeit wird von Nietzsche verachtet.

I oficiální vědecké, kulturní kruhy, učení tohoto světa, ty byly v pohledu Nietzschevě tedy kritizovány.

Aber auch noch der zeitgenössische Darwinismus und Sozialismus stehen für ihn im selben Zeichen.

Ve stejném znamení dekadence pro něho stojí i mu současný darwinismus a socialismus.

Das Zeichen nämlich des letzten Menschen.

Je to totiž znamení toho končícího člověka, nebo posledního člověka.

Wer ist er, der letzte Mensch? Der Mensch, der geradezu die Früchte der modernen Rationalität und Technik benutzt für das langweilige Verfolgen seiner trivialen Idee des Glücks.

A kdo je tímto posledním člověkem? To je člověk, který používá tu moderní racionalitu a techniku k tomu, aby pro své triviální zábavy nebo uspokojení [nesrozumitelné].

Jiný hlas: Svého triviálního pojetí štěstí.

Dieser Mensch ist das Ergebnis und, ironisch gesagt, die Krone der Dekadenzgeschichte. Tento člověk je výsledkem a ironicky řečeno korunou té dekadence, dějin dekadence, které tady začínají podle Nietzscheho už tou volbou toho jednoho typu lidství u Řeků.

Gott ist tot und das Bewusstsein davon hat einen Schauer über die Erde gehen lassen. Bůh je mrtvý a to, že to víme, to vyvolává hrůzu pokrývající celou zemi. *Aber dieser letzte Mensch ist etwas, das überwunden werden muss.* A ten poslední člověk, to je někdo, kdo musí být překonán. *Damit Raum komme für den Übermensch.* Aby byl vytvořen prostor pro nadčlověka. *Das heißt für denjenigen, der weiß von Abgründen, von Chaos, aber auch von Sternen, Freude, schöpferische Kraft und Vitalität.* Tedy pro toho, kdo zná propasti, ale kdo také ví o hvězdách, ví o tvůrčí schopnosti a vitalitě. *Der mit anderen Worten in vollem Bewusstsein seiner Endlichkeit und manchmal am Rande des Wahnsinns sein Leben zu einem Kunstwerk zu gestalten weiß.* A to je ten, kdo tedy přestože stojí na hranicích konečnosti, přesto se učí ze svého života vytvořit umělecké dílo.

Ich weiß, dass dies nur ein Blitzlicht auf Nietzsche ist und dass viel mehr davon, wie auch von den anderen Genannten, zu sagen sein würde. Doch dienen hoffentlich diese äußerst kurzen Skizzen als Andeutung einer Atmosphäre und auch als Vorbereitung für was jetzt etwas mehr thematisch dargelegt werden soll. Samozřejmě to je jenom takový bleskový pohled na Nietzscheho a že by samozřejmě bylo třeba říct daleko víc nejen o něm, ale i o těch ostatních. Přesto snad posloužily tyto veskrze krátké skici k vykreslení té atmosféry a jako příprava k tomu, co teď přece jen víc tematicky má být řečeno. Tak končí ten první oddíl a teď přichází ten druhý.

Hejdánek: Takže postavení člověka v kosmu, jo? *Und nun jetzt etwas mehr über dieses Thema, diese Leitfrage sozusagen: Die Stellung des Menschen im Kosmos.* Vlastně je to název knížky, známé knížky německého filosofa Maxe Schelera. *Er schrieb es am Ende seiner Laufbahn in 1928.* Napsal to na závěr své životní dráhy v roce 1928. Jak název, tak i obsah poukazuje na to, že postavení člověka se stalo problematickým. *Beiseite gesagt, das zeigt sich auch in der neuen Benennung, die Heidegger dem menschlichen Sein gegeben hat: Dasein.* To se projevuje i mimochodem v tom, že Heidegger vlastně používá nového pojmenování pro postavení člověka, mluví o Dasein.

Samozřejmě člověk o sobě vždycky přemýšlel, často ho to dovádělo k zoufalství nebo k šílenství.

Znepokojovalo ho jak jeho původ, tak jeho určení. Dokonce i jedna středověká písnička o tom svědčí, kterou cituji podle Karla Jasperse, kde jsem u něho četl, v níž se říká: *Ich komme, ich weiß nicht woher. Ich bin, ich weiß nicht wer. Ich sterbe, ich weiß nicht wann. Ich gehe, ich weiß nicht wohin. Mich wundert's, dass ich fröhlich bin.* Přicházím, nevím odkud. Jsem, nevím kdo. Zemřu a nevím kdy. Jdu a nevím kam. A přesto se divím, že přesto mám radost. *Fröhlichkeit oder Heiterkeit statt Verzweiflung oder Wahnsinn, das ist offenbar auch noch eine Möglichkeit angesichts unlösbarer Lebensfragen.* Tváří v tvář nerozřešitelným otázkám člověka i radostnost, veselá mysl, jsou možnostmi vedle zoufalství a šílenství. *Jedoch selbst in einem solchen Liedchen ist es noch nicht so sehr die Stellung, die ein Problem geworden ist.* Ale přesto v té písničce není tak ani to postavení tím problémem. *Obwohl der griechische Mensch sich abmühte über Vergänglichkeit und über viele andere Fragen, betrachtet er doch seine Stelle bestimmt in*

und von seiner Polis, seiner Vaterstadt. Už ten řecký člověk, který se znepokojoval tou proměnlivostí nebo pomíjivostí, přesto si byl jist svým postavením, protože je odvozoval od obce, od polis. Der mittelalterliche Mensch ebenso von gegebenen gesellschaftlichen Strukturen: Familie, Dorf, Stadt, Staat, Kirche. Und in einer weiteren mehr umfassenden oder metaphysischen Perspektive war die Stelle sowohl für griechische als für mittelalterliche Menschen festgelegt in einer Seinsordnung. Středověký člověk také vlastně své postavení viděl ve světle rodiny, vesnice, města, státu, církve. A v té širší metafysické perspektivě bylo to postavení jeho zabezpečeno i v řádu veškerého bytí.

Jiný hlas: Darin gab es allerdings eine gewisse Bewegung, sogar eine Sehnsucht zum Höchsten, zum Göttlichen, aber keine *Bodenlosigkeit* oder *Dachlosigkeit*.

Hejdánek: Byla tu samozřejmě touha, povznést se k tomu nejvyššímu, božskému, ale neexistovala tu ta ztráta půdy pod nohama. Jak bychom to řekli?

Jiný hlas: Ta bezpůdnost.

Hejdánek: Bezpůdnost, no, to je ono.

Jiný hlas: *Bodenlosigkeit*, ta bezpůdnost, to je překlad i toho druhého, možná bezstřečovost.

Erst als Descartes sich anschickt zum Sturz in den Mahlstrom, den Wirbel des universalen Zweifels, er gebraucht dieses Bild selbst, dann ereignet sich etwas Eingreifendes.

Hejdánek: Teprve s *Descartem* se událo cosi, co hluboce zasahuje do této situace tím, že uvedl do té problematiky univerzální pochybnost, jako vír, turbulentní *Mahlstrom*.

Jiný hlas: *Aber auch dann noch dauert es lange, bis man einsieht, wie eingreifend das war.*

Hejdánek: Ale i tak to trvalo ještě velmi dlouho, než se ukázalo, jak hluboký dosah měl ten *Descartův* krok.

Jiný hlas: *Denn bei Descartes gab es noch das Gerichtetsein auf einen neuen archimedischen Punkt,*

Hejdánek: Protože ještě u *Descarta* je ten pokus uchopit nový archimedovský bod, který by to postavení člověka zajistil.

Jiný hlas: *nämlich im eigenen Denkvermögen.*

Hejdánek: U něho to je tedy ta vlastní schopnost myšlení.

Jiný hlas: *Und es gab auch noch die Verstärkung oder Bekräftigung davon durch das Festhalten an der klassischen Linie nach oben zum göttlichen Sein.*

Hejdánek: A to ještě bylo posíleno tím, že u něho přežívá, ještě zůstává to klasické úsilí vzhůru, tedy zachycení v Bohu.

Jiný hlas: *Und auch wenn später im neunzehnten Jahrhundert vom Darwinismus dieser archimedische Punkt erschüttert,*

Hejdánek: A ještě v devatenáctém století potom, když darwinismem byl otřesen tento archimedovský bod,

Jiný hlas: *und auch die klassische vertikale Linie preisgegeben wird,*

Hejdánek: a byla takřkajíc posunuta nebo vzala se ta klasická vertikální linie,

Jiný hlas: *dann gibt es noch immer die Sicherheit, dass jetzt für den Menschen eine Stellung angewiesen und bestimmt worden war in der wissenschaftlich festgestellten Kontinuität der Evolution.*

Hejdánek: a přesto zůstává člověku takové zajištěné místo, totiž v tom vědecky doložitelném vývoji, v němž tedy ten člověk má své postavení.

Jiný hlas: *Aber dann ist Max Schelers Büchlein von neunzehnhundertachtundzwanzig ein Zeichen tiefer Unsicherheit bezüglich dieser Stellung und zugleich ein Versuch, damit endgültigerweise ins Reine zu kommen.*

Hejdánek: Ale pak takřkajíc přichází tedy *Max Scheler* s tou svou knížečkou, která otřásá touto důvěrou v to postavení člověka.

Jiný hlas: *und er versucht auch damit ins Reine zu kommen.*

Hejdánek: A to není přesné, že *Scheler* neotřásá, on už bere na vědomí, že to bylo otřeseno a těžko se s tím tedy snaží vyrovnat. V té knížce, kterou *Max Scheler* píše, je už zřejmé, že on sám si uvědomuje to

otřesené postavení člověka a chce se s tím vyrovnat.

Jiný hlas: To je ta *Unsicherheit*, u toho. Ta nejistota.

Hejdánek: A jo, to znejistění.

Jiný hlas: *Ich kann jetzt nicht darlegen, wie dieser Versuch ins Werk geht.*

Hejdánek: Nemůžu teď vyložit, jak tento pokus probíhá.

Jiný hlas: *Es gibt bei ihm noch ziemlich viel des Klassischen, nämlich ja*

Hejdánek: I u něho se ještě objevuje dosti toho klasického dědictví,

Jiný hlas: *in dem Unterschied von Leben und Geist.*

Hejdánek: v tom rozlišení života a ducha,

Jiný hlas: *und auch in seinem Begriff von den besonderen Vermögen des Geistes.*

Hejdánek: a i v tom jeho pojmu zdůrazňujícím zvláštní schopnost ducha.

Jiný hlas: *Doch sind schon zwei Dinge auffallend.*

Hejdánek: Přesto jsou nápadné už dvě věci.

Jiný hlas: *Erstens, bei allen hochgestimmten Äußerungen über den menschlichen Geist gibt es doch auch bei ihm die nachdrückliche These der ursprünglichen Machtlosigkeit des Geistes.*

Hejdánek: Při všech těch vysoce laděných určeních člověka přesto je u něho ta základní teze o původní bezmoci ducha.

Jiný hlas: *Das Leben, oder er sagt auch der Drang, oder das Wirkliche, ist das eigentlich Mächtige.*

Hejdánek: To, co je v nejvlastnějším smyslu mocné, to je život sám.

Jiný hlas: *Der Mensch mit seiner Geistigkeit steht dem gegenüber da als derjenige, der Nein sagen kann, als der Asket des Lebens, oder*

Hejdánek: Člověk stojící proti životu svým duchem je ten, který může říct ne, jako asketa, *Asket des Lebens*, asketa života.

Jiný hlas: *oder auch als der ewige Protestant.*

Hejdánek: Anebo jako věčný protestant.

Jiný hlas: To se ti líbí, to máš rád, že?

Hejdánek: Vždyť on sám nebyl žádný protestant.

Jiný hlas: *Und insofern es doch wieder ein Zusammengehen des Lebens und des Geistes gibt, ist das für den Geist eine Sache des Hemmens und nur der Lenkung.*

Hejdánek: A přestože tu existuje spoluexistence nebo spoluúčast obou, jak života, tak ducha, je to pro ducha to, co ho svírá, co mu brání.

Jiný hlas: *Eine echte Integration ist nicht möglich.*

Hejdánek: Pravá integrace není možná.

Jiný hlas: *Wir brauchen sie auch nicht, auch nicht in Gott als einem höchsten Wesen.*

Hejdánek: A nepotřebujeme ji, ani v Bohu jakožto nejvyšší bytosti.

Jiný hlas: *Denn das ist das zweite Auffallende.*

Hejdánek: A toto je ten druhý nápadný bod.

Jiný hlas: *Leben und Geist sind beide gleichwertige Manifestationen des Grundes der Dinge selbst.*

Hejdánek: Neboť jak život, tak i duch, obojí je manifestací stejné váhy toho základu bytí.

Jiný hlas: *Die Spannung zwischen Drang oder Leben und Geist herrscht auch im Urgrund.*

Hejdánek: Toto napětí mezi životem a duchem existuje v samotném základě.

Jiný hlas: *Wenn man diesen Urgrund noch Gott nennen will, dann soll man einsehen, dass es einen Gott betrifft, der wird, nämlich*

Hejdánek: A jestliže bychom chtěli tento prázáklad nazvat Bohem, pak je to třeba pochopit tak, že Bůh je ten, kdo se stává,

Jiný hlas: *in der Entwicklung des Lebens der Welt.*

Hejdánek: ten Bůh, který se stává ve vývoji světa, *in der Entwicklung der Welt.*

Jiný hlas: *Die Welt bleibt also der Raum, wo alles sich vollzieht.*

Hejdánek: A tak tedy svět zůstává tím prostorem, v němž se obojí uskutečňuje.

Jiný hlas: *Heidegger beschreibt das Dasein zuerst und endgültig als In-der-Welt-sein.*

Hejdánek: A Heidegger je to, kdo popisuje Dasein jako bytí ve světě.

Jiný hlas: *Diese Stellenbestimmung soll nicht assoziiert werden mit Geborgenheit oder Gesiedeltheit.*

Hejdánek: Toto postavení nemá být ztotožňováno s usídlením nebo se skrytostí, se skrytostí.

Jiný hlas: *Welt bleibt mit all ihrer horizontalen Umfassendheit die Andeutung eines Spannungsfeldes.*

Hejdánek: Svět zůstává náznakem, místem napětí i při vši integrující...

Jiný hlas: *Also, die Welt bleibt das Spannungsfeld. Die Andeutung, das Wort Welt bleibt die Andeutung eines Spannungsfelds.*

Hejdánek: Ano, to slovo svět zůstává náznakem toho Spannungsfeld – to já vím, to je pole napětí, silového pole nebo napětí.

Jiný hlas: *Ich werde darauf noch zurückkommen in einem anderen Kontext. Gleichwohl ist es sinnlos, diesem Feld entrinnen oder übersteigen zu wollen.*

Hejdánek: A současně je to tedy nesmyslné chtít uniknout tomuto silovému poli nebo poli napětí nebo je přeskochit.

Jiný hlas: *Es ist menschlicher, sagt Heidegger, die Angst als Grundstimmung, nämlich vor der Abgründlichkeit des In-der-Welt-seins zuzulassen, als Geborgenheit zu suchen in einer Transzendenz, sei es eine platonische, sei es eine christliche, sei es eine Selbsttranszendenz humanistischer Art.*

Hejdánek: Heidegger říká, že lidštější je připustit toto vědomí té propastnosti světa jako strachu, než vyhledávat skrytost v nějaké transcendenci, vskutku, ať už platonského nebo křesťanského a nebo sebetranscendujícího humanismu. A tedy musím to dokončit, ať už je to v podobě nebo ve způsobu té platonské nebo křesťanské nebo sebetranscendujícího humanismu.

Jiný hlas: *Bei einer Selbsttranszendenz humanistischer Art kann man zum Beispiel denken an sich selbst transzendieren in der technischen Macht oder in Kulturleistungen oder in einer glänzender Selbstexpression und ähnliches.*

Hejdánek: A do třetice, to znamená u toho sebetranscendujícího typu možností humanismu, tady je možno tu myslet třeba na transcendenci pomocí techniky nebo kulturních výkonů a nebo v jakési skvostné sebeexpresivitě.

Jiný hlas: *Gerade das Denken solcher großen Philosophen wie Scheler und Heidegger...*

--- (1987-03-09 J. van der Hoeven – **Obraz člověka v 19. a 20. století (1) [LVH173VA]_Kaz b_cleaned.flac**) ---

Jiný hlas: *Am Ende des 19. Jahrhunderts ein wirklicher Erdrutsch sich ereignet hat und eine andere anthropologische Karte entworfen wird.*

Že tedy došlo k takovému přesunu, sesmýknutí do jiné polohy antropologické a k pokusu...

...und eine anthropologische, neue anthropologische Karte entworfen wird.

...a že je tedy navržena nová antropologická charta. Charta?

[smích]

Vytažená karta, v efektivním... [nesrozumitelné]

Meine Karte in einem geographischen Sinne.

Mapa. Mapa, ja, ja.

Im Kontext des Bildes des Erdrutsches.

Právě proto, že došlo prostě v tom 19. století k celé řadě zemětřesení, znamenajících ten průlom do toho klasického obrazu, tak tito dva velcí filosofové vlastně teď předkládají novou mapu antropologickou právě po těch otřesech, po tom sesuvu půdy. Po sesuvu půdy.

Ich nannte sie, weil sie beiden hervorgegangen sind aus einer christlichen Tradition und auch einer klassisch-transzendentalen.

Jmenoval jsem právě je oba, protože oba dva vycházejí z klasické křesťanské tradice a z té transcendentální, to znamená tam, kde bylo to vědomí o možném zakotvení člověka v transcendenci.

Der Positivismus des 19. Jahrhunderts hatte natürlich schon früher eine ausgesprochene antimetaphysische und antitheologische Position eingenommen.

Samozřejmě positivismus 19. století zaujal už dříve protimetafysickou a protikřesťanskou pozici. und sich definitiv in der horizontalen Welt einrichten wollen.

A chtěl se jaksí zabydlet, zařídit čistě a definitivně v té horizontální dimenzi.

Aber in der Tat sich einrichten, noch immer unter der Nachwirkung des Ideals von Francis Bacon und Descartes: Der Mensch als Herr und Meister der Natur.

Ale zabydlet se samozřejmě tak, že stále šlo o člověka jako pána – to je to dědictví baconovské a descartovské – jako pána přírody a světa.

Auch das Werk des famosen zeitgenössischen amerikanischen Psychologen Skinners ist noch beherrscht von der Idee der Kontrolle, der Beherrschung.

A ještě i dílo famózního amerického psychologa Skinnera je stále ještě ovládáno tou představou, že člověk má to své postavení, celý svět pod kontrolou.

Inzwischen, wie am Anfang der Neuzeit die Aufräumung oder Wegräumung der Übernatur neben Unsicherheit auch Raum machte für Neues...

Tedy na počátku toho odklizení těch metafysických rovin, což s sebou přináší ten nový prostor pro určení člověka.

...so hat die neue Positionsbestimmung, die neue Horizontalisierung des Menschen auch wieder eine anregende Wirkung gehabt.

Tak tedy tato horizontální pojetí měla samozřejmě dalekosáhlý význam.

Namentlich die biologisch orientierte Anthropologie kam zur Blüte.

Zejména zakouší rozkvět to pojetí biologické, biologická antropologie.

Innerhalb des neuen Horizontes schenkt man mehr Aufmerksamkeit für den biotischen Bau des Menschen, und demzufolge schärft sich der Blick für treffende Eigentümlichkeiten.

Zvláštní prostor získávají ty biotické stránky člověka a tu se také otevírá pole pro stanovení toho, co je vlastně specifické pro člověka v tomto smyslu.

Ich denke an Studien Plessners, Gehlens und Portmanns.

Myslím teď na studie Portmannovy, Gehlenovy a Plessnerovy.

Eine der wichtigsten Eigentümlichkeiten, die man ins Auge fasste, war die Unspezialisiertheit des menschlichen Organismus.

Jednou z takových zvláštností, kterou odkrývají tito lidé, je, že je člověk zvláštním způsobem nespecializovanou bytostí. Nespecializovanou.

Naturhaft ist der Mensch ein Kulturwesen, wie Gehlen es formulierte.

Jak Gehlen toto formuloval, je člověk bytostně kulturní.

Um zu überleben, kann der Mensch nicht ohne kulturelle Aktivität.

Aby přežil, nemůže člověk tak učinit bez kulturního přístupu, který je kulturní povahy.

So kommt vom Biologischen her doch wieder die Kultur im Vordergrund.

A tak tu se zase dostává do popředí kultura, tentokrát podmíněna nebo vycházející od toho biologického základu.

...wie das auch schon bei Nietzsche der Fall war.

Jako tomu bylo již u Nietzscheho.

Der heutige Strukturalismus betrachtet Kultur als eine Grundkonstellation des Menschenseins.

Dnešní strukturalismus považuje kulturu za základní strukturu.

Ich nenne besonders den französischen Denker Lacan.

Jmenuju zvlášť francouzského myslitele Lacana.

Für ihn ist Kultur einerseits etwas sehr Eindringliches.

Pro něj je na jedné straně kultura čímsi, co hluboce proniká do člověka, prostupuje člověka.

Sie bildet einen Niederschlag in unserer psychischen Konstitution, sogar eine unbewusste Grundlage.

Zobrazuje se, má svůj odraz v naší psychické konstelaci, jako unavující základna.
und die Psychoanalyse ist das Mittel, darin Einsicht zu bekommen und Störungen im Umgang mit diesem Basisfaktor abzuheben.

Psychoanalýza je prostředkem, jak získat vhled do této základny a odpomoci těm rušivým momentům zasahujícím tuto bázi.

Andererseits, Kultur ist doch nicht etwas, nach Lacan noch immer, ist doch nicht etwas, das dem Menschen wirklich eigen ist, etwas seines wirklichen Selbst.

Z druhé strany podle Lacana není kultura něčím, co je člověku vlastním.

Sie bleibt ein bestimmender Horizont, den Lacan auch kennzeichnet als das Andere.

Zůstává stále obzorem, horizontem, což Lacan spojuje s tím odlišným, co je odlišnější, co je jiné.

Mit dem Anderen, das heißt mit dem Nächsten?

S tím jiným, to znamená s tím bližním?

Nein, das Andere, das Unpersönliche.

Ne, to jiné, to neosobní.

Außerdem geht es in Kultur nicht länger um ein Faktum oder eine Leistung von wirklicher Beredsamkeit, wirklicher Sagenskraft.

Tedy pro něj není kultura jakýmsi výkonem něčím, co člověk vytváří, co může vyslovit.

Freilich wird Kultur interpretiert im Zeichen der Sprache...

Ovšem kultura je tu interpretována pomocí řeči.

oder, wie er auch sagt, der symbolischen Ordnung.

Nebo symbolickým řádem.

Aber diese Ordnung ist nicht mehr verweisend.

Jiný hlas: Ale tento řád není [nesrozumitelně] *verweisend*, už nepoukazuje dál. Už neodkazuje na další věci. Když půjdu dál, tak to bude jasnější možná. Je to, jak on říká, autonomní hra diferencí, která je pomocí konvenčních znaků institucionalizována. To je doslovný citát. Autonomní hra diferencí, rozdílností, která je pomocí konvenčních znaků institucionalizována. Subjekt, lidské já, je vlastně decentrováno, decentralizováno – *dezentriert*, ja, kulturně, lingvisticky a psychoanalyticky. Jiný francouzský myslitel Foucault dokonce říká, že člověk je poměrně mladý vynález, který už má skoro sebe za sebou. To znamená, je mladý sice, relativně mladý vynález, ale už jeho doba pominula.

Můžeme ten rys dnešního myšlení charakterizovat takto: kdo jsem, co jsem, proč a k čemu jsem tady? To vlastně už není otázka. Otázka je, co děláme, co činíme jako kulturní bytosti. Ale právě tato odpověď nemá ještě tu příchuť pravého uspokojení. To nejdůležitější, co jsme schopni činit, že máme možnost, nebo jsme povoláni k tomu, abychom interpretovali. Interpretovali, to znamená víceméně psychoanalyticky znamení toho našeho místa v kultuře i znamení kultury v nás samých, rozumět těm znamením svého kulturního prostředí i sobě samému. To je tedy Lacan nebo tedy tendence strukturalismu, ne můj názor.

A tak opět skicovitě jsem se vlastně dotkl toho – *entfremdend* – toho, co je cizí nebo odcizené.

Entfremdung, to je odcizení. Toho, co je... ale já nerozumím věčně teď... to odcizené... to je jenom globálně... zase to bude jasnější, teď to bylo globálně řečeno, tedy že se pokusil naskicovat to, co je na tom obraze člověka, jak jsem to tedy pochopil, odcizené. Vidíme, co bude dál.

Je patrně taková domněnka, že jsme se osvobodili od té vazby na tu vertikálu, na to vyšší. Ať už je to Bůh stvořitel, nebo nejvyšší jsoucno, nebo jakési panství nad tím přírodním světem, tedy to přírodní pojato jako to, co je nižší. A očekávalo se, že ten nový horizontalismus s sebou také přinese novou identitu. A přesto antropologické zamyšlení nebo úvahy o antropologických problémech upadly do nového napětí. Už jsem dříve naznačil, že ten pojem *In-der-Welt-sein* je vlastně naznačením toho pole napětí. Teď jde o to napětí mezi tím vlastním a tím cizím. Zcela nové ovšem není toto napětí. Už u Hegela je velice důležitý ten pojem odcizení. A v té krátké charakteristice, kterou podává Marx, naznačil ten pojem. Je tu cosi pozoruhodného. Jestliže ta vertikální osa byla nahrazena komplexem horizontálních vztahů, pak přesto

nezmizelo ono napětí. Když Marx učinil dělníka středem pozorování člověka vůbec, pak mu podstatně záleželo na tom, jak se tento člověk uskutečňuje ve svém produktu. A pak se stalo hlavní věcí odcizení a přivlastnění toho produktu jako ten protiklad k tomu odcizení. To nebyla jenom záležitost nějakého sociologického rozboru, nýbrž to byla otázka hluboce antropologická.

Jiný hlas: *Und wenn Scheler Leben und Geist, wie wir sahen, als zwei ursprüngliche Prinzipien nebeneinander stellt...*

Hejdánek: Když tedy Scheler, jak jsme řekli, klade vedle sebe život a duch jako dva proti sobě stojící principy...

Jiný hlas: *...mit Verwerfung der klassischen Hierarchie...*

Hejdánek: ...a přitom zavrhuje tu klasickou hierarchii...

Jiný hlas: *...dann gerät dieser Geist in eine Position des Neinsagens oder des Protestierens.*

Hejdánek: ...pak se ocitá ten duch v pozici toho, kdo říká ne, nebo toho, kdo protestuje.

Jiný hlas: *Nach Heideggers Ansatz mit dem In-der-Welt-sein als Grundverfassung des Daseins...*

Hejdánek: A tou myšlenkou Heideggerovou jako být ve světě jako základ té lidské situace...

Jiný hlas: *...nach diesem Ansatz, möchte ich sagen, zeigt seine weitere Darlegung sich weitgehend bestimmt...*

Hejdánek: ...poté, co tedy tento základní projekt vidí nebo předloží, pak jeho další vývody...

Jiný hlas: *...von einer spannungsvollen Beziehung von Zunächst und Entfernt, von sich selbst und fremd, von Verfallenheit am Man und Eigentlichkeit.*

Hejdánek: ...konstatuje ta další napětí, například mezi tím, jak člověk vězí v tom všeobecném *man* a proti tomu vlastně ta potřeba a nutnost té vlastní, on tam říká *Eigentlichkeit*, vlastního, toho, co člověku náleží, autentičnost řekněme po česku. A potom jsou ještě ty další, blízko a vzdáleno. Čili ta celá řada napětí, která se dají tedy opsat buď tím blízkým, vzdáleným, nebo propadnutí, člověk je propadlý té všeobecnosti toho ono se, to *man*, a naproti tomu tedy je ta vlastnost.

Jiný hlas: *Kein Wunder, dass er, obschon gewiss kein Marxist, doch... er Heidegger meine ich, doch in einer späteren Schrift Marx preist wegen seiner tiefen Einsicht in die Entfremdung als wesentlicher Dimension der Geschichte.*

Hejdánek: Ačkoliv tedy sám není samozřejmě marxista, tak velice chválí Marxe za odhalení nebo ocenění odcizení, protože odcizení chápe jako jednu z nejhlubších kategorií lidských dějin.

Jiný hlas: *Was ich sagen will, ist kurz dies: die konsequent philosophische Verweltlichung des Menschen...*

Hejdánek: Chci říct krátce toto: to filosoficky konsekventní zesvětštění člověka...

Jiný hlas: *...hat ihre eigenen Spannungen veranlasst, und nicht weniger scharfe als die, welche in ältere vertikal gerichtete Traditionen...*

Hejdánek: ...přineslo s sebou moc nových napětí, která nejsou o nic menší než to klasické filosofické, ty starší vertikálně...

Jiný hlas: *...das meint griechische, christliche oder humanistische hervorgetreten.*

Hejdánek: ...orientované, ať už řeckého typu nebo křesťanského nebo humanistického.

Jiný hlas: *Die Frage nach der Stellung des Menschen ist in der Tat eine spannende und primäre.*

Hejdánek: Otázka po postavení člověka je vskutku plná napětí.

Jiný hlas: *Im Altertum war Freiheit direkt bezogen auf Zuhause-sein.*

Hejdánek: V starověku byla spojována svoboda zároveň s tím být doma.

Jiný hlas: Proto se vlastně vypovídalo, že, za trest.

Hejdánek: Aha, jasně, to se perfektně politicky, já jsem si to teď neuvědomil. To znamená vlastně svobodný mohl být člověk jenom v obci doma, jak on tady řekl, vlastně nesvoboda znamenala být vypovězen z obce.

Jiný hlas: *Ich habe jetzt den Übergang gemacht zum Schluss dieses zweiten Teiles durch eine persönliche Bemerkung, ja. Etwas weiter, ich sagte, im Altertum war Freiheit direkt bezogen auf Zuhause-sein. In der Tat, Heimatlosigen oder auf Englisch displaced persons bekommen Schaden in ihrem Menschsein.*

Hejdánek: Udělal jsem takovou osobní poznámku na závěr toho druhého bodu. To vyhoštění, ty *displaced persons* nebo ti, kteří ztratili domov, vlastně utrpěli hlubokou trhlinu ve svém lidství, škodu na svém lidství.

Jiný hlas: *Trotz allem Drang zum Reisen oder gar manchmal Emigrieren, gibt es das elementare Bedürfnis eines Platzes, der bewohnt werden kann als eine eigene Domäne und die zugleich offengestellt werden kann in einer Zweieinheit, möchte ich sagen, von Königtum und Priestertum.*

Hejdánek: Navzdory tomu hojnému cestování nebo emigraci přece je tu potřeba pevného místa, které může být obydleno člověkem jako jeho vlastní doména, které zároveň může zůstat otevřeno v podvojnosti toho kněžského a královského.

Jiný hlas: *Aber, weil beim Menschen nichts selbstverständlich ist, darum auch dieser Platz, diese Stelle nicht. Wo bist du, Adam? Das ist eine Frage, aus Genesis bekannt.*

Hejdánek: Ale protože člověk sám není cosi samozřejmého, tak ani to místo není. Kde jsi, Adame? To je otázka, kterou z Genesis známe.

Jiný hlas: *Die erste, welche ihm vom Schöpfer gestellt wurde.*

Hejdánek: Ta první otázka, která je stvořitelem položena Adamovi.

Jiný hlas: *Und diese Frage traf ihn in der schon begonnenen Entfremdung.*

Hejdánek: A tato otázka ho zastihuje v už začínajícím se odcizení.

Jiný hlas: *Wir wissen es und wussten es schon jahrhundertlang. Aber, möchte ich fragen, haben wir in unserer abendländischen und christlichen Geschichte die Stimme des Fragestellers nicht zu weit entfernt in eine dünne Höhe, metaphysisch...*

Hejdánek: Víme to a věděli jsme to už po staletí. Ale neposunuli jsme nebo neodsunuli jsme tuto otázku, která se nás táže, do takové vzdálené metafyzické distance?

Jiný hlas: *...während es doch die Stimme war eines Schöpfers, der spazierte im Garten, der aus war auf täglichen Umgang.*

Hejdánek: Když to přesto byla otázka toho, kdo denně se procházel zahradou, nebyl tak vzdálen, ta otázka nebyla vzdálená, on byl velmi blízko, až na tělo.

Jiný hlas: *Also das war der Schluss des zweiten Teils. Darf ich noch eine Pause machen? Ja... Tam ne, tam ne, tudy tudy... tam to nejde. Ich möchte es sonst bekürzen. Ich denke, nur noch... ja, ohne Übersetzung würde ich denke noch... Frage nach der Struktur und Bestimmung des Menschen.*

Hejdánek: Tak to je závěr toho druhého. A ten poslední bod je otázka struktury a určení člověka.

Jiný hlas: *So eben sagte ich schon, dass bei dem Menschen, namentlich bei ihm, nichts selbstverständlich ist.*

Hejdánek: Právě jsem řekl, že jmenovitě u člověka není nic samozřejmé.

Jiný hlas: *Sein ganzes Dasein ist eine besondere Komposition mit einer besonderen Orchestrierung.*

Hejdánek: Celé jeho bytí je zvláštní kompozice se zvláštní orchestrací.

Jiný hlas: *Schon in jeder Person gibt es eine wesentliche Vielstimmigkeit mit einer Fülle an Klang.*

Hejdánek: Už v každé osobě existuje mnohohlasnost a mnoho zvuků.

Jiný hlas: *Aber zugleich ein höchst feinsinniges Durchklingen der einen Stimme in die andere und eine Rückkehr von Motiven in neuen Tonarten.*

Hejdánek: Ale především vypracované přecházení z jednoho hlasu do druhého. A v každé osobě se znovu vrací motivy v nově hudebně zpracovaném.

Jiný hlas: *Ein einfaches Beispiel: die Atmung.*

Hejdánek: Jako jednoduchý příklad: dýchání.

Jiný hlas: *Während des Schlafes, beim Geben eines Vortrags, beim Seufzen.*

Hejdánek: Během spánku, když se přednáší, při vzdechnutí. Ta různost toho dýchání, ať už ve spánku, nebo když se přednáší, nebo když se vzdychá...

Jiný hlas: *...und Seufzen dann wieder aus Entzückung oder aus Kummer.*

Hejdánek: ...a to vzdychnutí opět může být buď z bolesti, tedy ze žalu, nebo naopak z takového nadšení.

Jiný hlas: *Man kann sagen, das ist alles dieselbe Atmung, natürlich, aber sie ist immer wieder verschieden, in einer verschiedenen Tonart.*

Hejdánek: Nebo se může říci, že při všem tom je to totéž dýchání. Je to stále jiné, má to různé tónové zabarvení, tónový druh.

Jiný hlas: *Dies alles kommt nur in der Ausführung zur Geltung.*

Hejdánek: A toto všechno se uplatňuje, tato různost se uplatňuje tehdy, když k tomu dochází.

Jiný hlas: *Aber darauf kann man dann auch nie genug achten.*

Hejdánek: Ale to není vždy dost postřehnutelné.

Jiný hlas: *Die Komposition ist niemals zu ergründen, aber ausgeführt zeigt sie ihre Größe als ein symphonisches Gedicht.*

Hejdánek: Ta kompozice ta není předem nějak vytvořena, ona se vždycky vlastně odehrává až při té skutečné praxi a teprve když je provedena, tak se ukazuje její velikost jako symfonické básně.

Jiný hlas: *Ich benutze dieses Bild nicht, weil ich mich hinreißen lasse von einer musikalischen Begeisterung und mich zugeschlossen hätte für Missklänge oder Abbruch im menschlichen Dasein.*

Hejdánek: Neuvedl jsem tento příklad proto, že bych se nechal strhnout nějakým muzikálním okouzlením a že bych se chtěl uzavřít naprosto těm pazvukům a [nesrozumitelné] disharmoniím.

Jiný hlas: *Im Gegenteil, ich werde in zunehmendem Maße, man kann sagen beim Älterwerden, zu diesen Dingen – Missklänge, Abbruch und so weiter – zu diesen Dingen gezogen.*

Hejdánek: Naopak, čím jsem starší, tím více jsem tím víc přiváděn k těmto pazvukům a těm disharmoniím.

Jiný hlas: *Trotzdem kann ich nicht der Überzeugung loswerden, dass es mit dem Menschsein ursprünglich in der Tat höchst originell im Sinne dieses Bildes gemeint ist.*

Hejdánek: Přesto se nemohu vzdát přesvědčení, že tento obraz vypovídá cosi podstatného o člověku v jeho původním určení.

Jiný hlas: *Und dass dies niemals völlig verloren gehen kann.*

Hejdánek: A že to nemůže být nikdy zcela ztraceno.

Jiný hlas: *Ich habe es auch gewählt, dieses Bild, weil es abweicht von überlieferten, allzu geläufigen Redeweisen. Ich meine dann sowohl christliche als griechische als humanistische Traditionen.*

Hejdánek: Zvolil jsem tento obraz úmyslně, protože se odlišuje, odklání od takových obvyklých, běžných... a míním tím jak křesťanskou, tak řeckou, tak i humanistickou tradici.

Jiný hlas: *Im ersten Fall wurde das biblische Grundwort des Bildes Gottes oft ziemlich einseitig ausgelegt – ausgelegt in visuellen Kategorien oder in denen der Arbeit oder in einer Kombination beider.*

Hejdánek: V tom prvním, to jest při té křesťanské tradici, se často to biblické slovo o člověku vykládalo velice jednostranně a to slovo se často vykládalo tak jako by vizuálně nebo v čistě pracovní s tím důrazem na práci, činění člověka, nebo v kombinaci obojího.

Jiný hlas: *Für die zweite Tradition, geleitet vom Paradigma vernünftig-sittlich, waren logische Durchsichtigkeit und Erziehung oder Bildung maßgebend.*

Hejdánek: U té druhé tradice, která je nesena tím *paradigmatem* rozumné mravné, byly rozhodující ta rozumná a logická průhlednost, názornost a výchova a vzdělání byly rozhodující pro ten druhý způsob.

Jiný hlas: *Aber es gibt doch wahrlich mehr Musik im Menschsein, der Struktur nach und der Bestimmung nach.*

Hejdánek: Avšak v člověku je více hudby, podle struktury a určení člověka.

Jiný hlas: *Jetzt da die traditionellen Paradigmata in Verfall geraten sind, gibt es eine nova Aufmerksamkeit für Vieltönigkeit, man kann auch sagen Polyphonie, und Vielfarbigkeit im Menschsein.*

Hejdánek: A nyní, kdy upadla tato klasická, tradiční *paradigmata*, věnuje se nová pozornost pro *polyfonii*, o tónovitost a mnohobarevnost v člověku.

Jiný hlas: *Freilich sollen wir das nicht idealisieren. Man kann hierbei auch denken an Begriff der Offenheit als eine Grundcharakteristik des menschlichen Daseins.*

Hejdánek: Samozřejmě ovšem neměli bychom, nesmíme to idealizovat. Je třeba myslet na otevřenost jako základní kategorii lidství.

Jiný hlas: *Dieses Wort hatte den Klang einer befreienden Entdeckung angesichts der Umklammerung einer Überlieferung, worin Bild Gottes einseitig ausgelegt worden war als radikale Abhängigkeit.*

Hejdánek: Toto slovo má takový zvuk osvobozujícího odkrytí nebo objevu, osvobozujícího objevu tváří v tvář tomu svíravému tradičnímu pojetí, kdy byl člověk pojímán na pozadí toho božího určení jednostranně jako radikální závislosti. Tím se rozumí přibližně tohle. Jo, v tom smyslu radikální závislosti, nemyslím jenom nábožensky. Ne, ne, ne. Anebo tváří v tvář těm jiným tradicím, které člověka spínaly s čímsi – totiž které lidské bytí metafyzicky fixovaly a logicky zjednodušovaly na dvě substance: tělo a duši. A dále zavěšovaly na mravnost nebo morálitu, myslím na Kanta, Immanuela Kanta. Říkal jsem, že to slovo *otevřenost* má ten osvobozující zřetel právě tváří v tvář těm pokusům spínat člověka s čímsi, co jej činilo závislým na tom, co jsem označil jako metafyzické pojetí Boha nebo té mravnosti nebo té substanciální, substanciálního pojetí tělo a duše. Ale nesmíme ovšem zapomenout také na to, že *otevřenost* u francouzského, jestliže Sartre, dostala takový ještě bližší, ušklebnější význam, to jest člověk jako díra v bytí.

A tak tedy existuje současně takpovědět daleko větší pozornost a porozumění pro tu mnohvrstevnost člověka. Jmenuji dva takové markantní příklady: ve fenomenologickém hnutí Merleau-Ponty, který poukazuje na strukturovanost tělesnosti člověka velmi ostře nebo velmi vypracovaně ve svém pojetí. Dokonce i psychologové, kteří vycházejí spíš z pozitivistického nebo behavioristického, behavioristické tradice, byli tím pojetím velmi ovlivněni. Na druhé straně tedy za Severním mořem, teď nemyslím mimo kontinent, myslím tím na anglického – jak se jmenuje?

Jiný hlas: Gilbert Ryle.

Hejdánek: Ryle. Se svou velmi podnětnou knihou *The Concept of Mind*, Pojem mysli. *Concept of Mind*, jo. Přispěl velice k tomu vypracování obrazu člověka. [nesrozumitelné] Jednak se potíme, že se to špatně překládá, a taky je tady horko. Je jasné, že tolik lidí tady v té horúčavě pracuje.

V této souvislosti bych chtěl zvlášť podtrhnout význam řeči jako základního rysu lidského bytí, která hraje velmi významnou roli v tom dnešním zamýšlení se nad člověkem. Nejen u Merleau-Pontyho a fenomenologie v širším slova smyslu, včetně hermeneutiky, nýbrž i v analytické filosofii a strukturalismu. Mohu to jenom zmínit, ale už se tím nebudu zabývat. Při všem studiu, pozorování této mnohobarevnosti a mnohvrstevnosti člověka, tak tím nemizí ta otázka po tom, co je ohniskem člověka, co je základem jeho struktury. Ale ukazuje se taková znatelná tendence pojmut tuto jednotu člověka jako časovost. V té vymezené časomíře člověka mezi narozením a smrtí. Sama ta ohraničenost člověka má vlastně nabídnout integraci a smysl.

I tu samozřejmě existují varianty a různé póly. U Skinnera, již zmíněného amerického psychologa, se všechno točí kolem *zeitlich sich aufbauendes und effektiver werdendes Verhaltensrepertoire* – jde o repertoár toho, jak se člověk chová, a tento repertoár se buduje vlastně v takové té časovosti jako základní struktura člověka. Na jiném pólu se hledá ten základ v identitě člověka.

Jiný hlas: *Obschon steht in Spannung mit Uneigentlichkeit.* I když samozřejmě stojí tato identita v tom napětí s tou neidentitou. *Eigentlichkeit ist dann gemeint als authentisches Selbstsein, gerade durch die Konzentration auf den Tod, auf meinen Tod, sehr persönlich.* Ta identita se chápe jako identita tváří v tvář smrti, vlastní smrti.

Hejdánek: To není správně, ta identita bude o *autentičnost*. Tu *autentičnost* přeložíš jako identitu.

Jiný hlas: *Und dies gegenüber der Oberflächlichkeit und Zweideutigkeit des uneigentlichen Daseins.* To tváří v tvář těm povrchnostem a toho, co je vlastně neautentické. *Des uneigentlichen Daseins, das immer damit beschäftigt ist, auszuweichen vor der Sterblichkeit.* A totiž v té neautentické existenci se snažíme právě vyhnout tomu faktu, zapomenout ten fakt, že jsme, že jdeme vstříc smrti. *In den Formen des Geredes, der Neugier oder der Gleichgültigkeit.* A to v těch způsobech, že vlastně se jenom tak mluví, že nebo že jsme zvědaví, nebo... to třetí bylo? *Neugier, Gerede...* a to třetí?

Hejdánek: *Neugier, Gerede oder der Gleichgültigkeit... Indifferenz. Lhostejnost.*

Jiný hlas: *Obschon der Mensch, was diese Eigentlichkeit betrifft, zufrieden sein muss mit Augenblicken, es gibt sie doch. Und sie haben eine Geladenheit, die dem Dasein übrigens ein Last... Sinn geben können. I když v té autenticitě člověka patří, že žije v těch okamžicích, jsou to okamžiky, které jsou jaksi obtíženy smyslem, když je pochopíme pravým způsobem. Hier möchte ich eine mehr persönliche Bemerkung einschieben, sozusagen. A já bych tady chtěl teď vsunout takovou osobní zkušenost. Ich glaube, hierin, in solchen Gedanken, liegt eine Herausforderung. V těchto myšlenkách k nám vlastně přichází taková výzva. Obschon in solchen Äußerungen so etwas klingt wie, ich glaube, der Mut der Verzweiflung, sollen wir doch in der Tat ernst machen mit diesem zeitlichen Dasein. Že i když se samozřejmě s tím nevyhneme i možným prostě zoufalstvím...*

--- (1987-03-09 J. van der Hoeven - **Obraz člověka v 19. a 20. století (2) [LVH176VA] [bez čísla (2) v popisku]_Str a_cleaned.flac**) ---

Jiný hlas: *Solange wir leben dürfen, sollen wir auch leben.*

Hejdánek: *Pokud smíme žít, máme žít.*

Jiný hlas: *Wir können aber in diesem zeitlichen Dasein nur uns selbst sein und werden, wenn wir die Zeit selbst wirklich zu erleben lernen.*

Hejdánek: *A nemůžeme v tétoездеjší časovosti skutku žít a být, jedině když vezmeme vážně tu časovost.*

Jiný hlas: *Wir sollen, glaube ich, durchdrungen werden von dem Rhythmus in der Zeit.*

Hejdánek: *Měli bychom být prostoupeni rytmem času.*

Jiný hlas: *Von dem heilsamen Wechsel von Tag und Nacht.*

Hejdánek: *Od toho spasného střídání noci a dne.*

Jiný hlas: *Von dem eigenen Charakter des Morgens und des Abends.*

Hejdánek: *Od nejvlastnějšího charakteru rána i večera.*

Jiný hlas: *Der Arbeitszeit und der Freizeit.*

Hejdánek: *Od doby, kdy pracujeme a kdy máme volno.*

Jiný hlas: *Auch der Festzeit.*

Hejdánek: *I svátků.*

Jiný hlas: *Hat doch ja auch Geist, das Wort Geist, zu oft spiritualisiert und sublimiert zu etwas, worin das Wechselnde überstiegen sein möchte zu einer höheren Einheit, hat doch gerade dieses Wort nach der ursprünglichen Bedeutung des Wortes alles zu tun mit dem Rhythmus des Einatmens und Ausatmens.*

Hejdánek: *I když se hovořovalo o duchu spíš jako o tom, co ruší právě to střídavé a co předkládá spíše jednotu až jednotvárnost, tak nesmíme zapomenout, že to slovo duch (Geist) samo už v sobě zahrnuje vání, rytmus – že duch věje, kam chce – nadechování a vydechování.*

Jiný hlas: *Zum Schluss dann noch ein paar Bemerkungen über etwas, das man auch fast ein Subthema nennen könnte. Ich möchte es nennen: Das Unbehagen am Ich-Denken.*

Hejdánek: *A závěrem ještě několik poznámek k tomu, co by se dalo možná nazvat podtématem. Chtěl bych to nazvat jakousi nevolí nad tím myšlením, které vychází z já (Ich-Denken).*

Jiný hlas: *Verschiedene Linien, die ich im Vorhergehenden schon andeutete, kreuzen sich hier.*

Hejdánek: *Různé linie, které jsem naznačil už předtím, se tady kříží.*

Jiný hlas: *Zuerst die vertikale Linie der Beziehung des Menschseins auf Gott oder das Göttliche.*

Hejdánek: *Napřed tedy ta vertikální linie lidského vztahu k Bohu nebo k tomu, co je božské.*

Jiný hlas: *Auch in dieser Beziehung ist nämlich ein ich-zentriertes Denken noch durchaus möglich.*

Hejdánek: *I v tomto pojetí ještě je naprosto možné to myšlení, které se koncentruje na já.*

Jiný hlas: *Zum Beispiel im Sinne, dass ich in dieser Beziehung das Ich in dieser Beziehung aufsteigen könnte über den Beziehungen zu meinem Nächsten.*

Hejdánek: *Například, že v tomto vztahu k tomu nejvyššímu bych mohl vystupovat s tím, že bych ty vztahy k druhým, bližním, pomíjel.*

Jiný hlas: *Oder im Sinne meiner persönlichen Vereinigung mit dem Göttlichen.*

Hejdánek: Nebo v tom smyslu, že jde o personální spojení s tím, co je božské. Ne osobní.

Jiný hlas: *Oder gar in einer Projektion des Göttlichen nach meinem Bild.*

Hejdánek: Anebo dokonce jako projekce, má vlastní projekce toho, co je božské.

Jiný hlas: *Dies alles hat Unbehagen verursacht.*

Hejdánek: A to všechno vyvolalo odpor, nevoli.

Jiný hlas: *Aber auch, und in nicht geringerem Maße, gibt es die Unzufriedenheit mit dem Ich-Denken in der modern-transzendentalen Tradition.*

Hejdánek: Ale zrovna tak existuje nespokojenost s tím myšlením soustředěným na já v té moderní verzi.

Jiný hlas: *Ich-Denken, wie es sehr ausgesprochen zum Vorschein kam in Fichte.*

Hejdánek: Jak k tomu třeba v takové velice vyhraněné podobě došlo u Fichteho.

Jiný hlas: *Das Ich setzt sich selbst, das Ich setzt das Nicht-Ich, und so weiter.*

Hejdánek: Já se klade, a klade tím současně to nejá, a tak dále.

Jiný hlas: *Aber auch noch einmal in Husserl kam es zum Vorschein.*

Hejdánek: Ale znovu ještě i u Husserla se to objevilo.

Jiný hlas: *Auch angesichts des Motivs der Entfremdung und der Eigentlichkeit, den wir besprachen, meldet sich das Unbehagen.*

Hejdánek: I tady dochází k té nespokojenosti nebo k té nevoli tváří v tvář tomu odcizení (*Entfremdung*).

Jiný hlas: *Und das Unbehagen angesichts der Entfremdung?*

Jiný hlas: *Das Unbehagen am Ich-Denken.*

Hejdánek: Zase to vyvolává nevoli, to myšlení vycházející z já, což je ještě i u Husserla.

Jiný hlas: *Ja, in Zusammenhang jetzt mit dem Motiv der Entfremdung und Uneigentlichkeit.*

Hejdánek: Teď ve spojení s motivem odcizení nebo neautentičnosti.

Jiný hlas: *Denn die Frage ist, von wo aus lässt sich eigentlich bestimmen, was fremd oder entfremdet ist.*

Hejdánek: Neboť otázka stojí takto: odkud se dá určit, co je odcizeno?

Jiný hlas: *Und also auch, was echt, eigen ist.*

Hejdánek: A co je tedy opravdu pravé, vlastní.

Jiný hlas: *Auch die schon erwähnte neue Aufmerksamkeit für Vielseitigkeit und Offenheit in der Struktur des Menschseins war ein hinzukommender Anlass zu solchen Fragen.*

Hejdánek: Ta již zmíněná otevřenost pro tu mnohostrannost člověka přichází teď ke slovu tváří v tvář té nevoli nad myšlením, jež vychází z já.

Jiný hlas: *Wenn Leiblichkeit und Sprache sich als so wichtig zeigen.*

Hejdánek: Jestliže se řeč a tělesnost ukazují tak důležitými.

Jiný hlas: *Kann dann die Ich-Zentriertheit sich noch durchhalten?*

Hejdánek: Je možné ještě potom prosazovat tu centrovanost na sebe?

Jiný hlas: *Das Unbehagen wird definitiv, wenn sogar noch die Eigentlichkeit durchschaut wird als ein letzter verzweifelter Versuch, das Ich-Denken zu retten.*

Hejdánek: A ta nespokojenost dokonce musí se projevit i tam, kde...

Jiný hlas: *Das Letzte, bitte.*

Jiný hlas: *Das Unbehagen, wenn sogar noch die Eigentlichkeit durchschaut wird als ein letzter verzweifelter Versuch des Ich-Denkens, es zu retten.*

Hejdánek: Když ta snaha po autentičnosti bude viděna jako poslední zoufalý pokus zachránit to já, to, co je základem toho myšlení vycházejícího z já. Důležité je, že i ten důraz na to autentické může být prohlédnut jako nepravý pokus zachránit to myšlení, jež koneckonců vychází stále ještě z toho já.

Jiný hlas: *Aber man kann doch dann zum Schluss noch fragen, in welchen Gestalten zeigt sich dann uns die Wende, worin das Unbehagen sich äußert.*

Hejdánek: Ale může být položena otázka na závěr: jakými formami se projevuje tato nespokojenost a tato nevole nad tím obratem.

Jiný hlas: *Ich sehe vier Hauptgestalten, ich nenne sie nur kurz.*

Hejdánek: Vidím čtyři takové hlavní formy, jmenuji je jenom velice krátce.

Jiný hlas: *Erstens: Der Strukturalismus wurde schon ein- und andermal erwähnt.*

Hejdánek: Už byl zmíněn strukturalismus.

Jiný hlas: *Er steht, wie man es selbst ausgedrückt hat, im Zeichen der Dezentrierung des Subjekts.*

Hejdánek: Jak se to samo vyslovilo, on stojí ve znamení decentrace subjektu.

Jiný hlas: *aber das heißt in diesem Falle nicht, dass man jetzt so etwas wie die Mitmenschlichkeit voraussetzen darf.*

Hejdánek: Ale to neznamená, že by se tím chtěla okamžitě postulovat, tedy ten vztah k druhému, ta *Mitmenschlichkeit*, to je spolulidství.

Jiný hlas: *Vielmehr geht es hier um die Verschwindung des Menschenwesens.*

Hejdánek: Spíše jde o to, že vlastně mizí lidská bytost.

Jiný hlas: *Nämlich umwillen des Wesens der Sprache und des Denkens.*

Hejdánek: A to kvůli podstatě řeči a myšlení.

Jiný hlas: *Oder genauer der Sprache als des wesentlichen Denkens.*

Hejdánek: Aneb přesněji řeči jakožto podstatné, bytostné myšlení.

Jiný hlas: *Und diese Sprache ist die Sprache einer, wie schon gesagt, einer Kultur und eines gesellschaftlichen Systems.*

Hejdánek: Tato řeč je řečí jisté kultury nebo společenského systému.

Jiný hlas: *Das ist dann ein kompliziertes Netzwerk gewiss.*

Hejdánek: A to je velmi komplikovaná síť.

Jiný hlas: *Und das heißt, dass viel wissenschaftliches, sogar formalisierendes Denkwerk benötigt ist.*

Hejdánek: A to znamená, že je používáno mnoho vědeckého a dokonce formalizovaného předmětu.

Jiný hlas: *Formalisierend, denn es geht letzten Endes um ein konventionelles Spiel.*

Hejdánek: V posledku jde o konvenční hru.

Jiný hlas: *Oder eigentlich nur um die Spielregel.*

Hejdánek: Nebo vlastně o pravidla hry.

Jiný hlas: *Die regulierten Beziehungen der Sprachzeichen.*

Hejdánek: Která regulují ty řečové znaky.

Jiný hlas: *Insofern es noch ein Untergrund gibt, ist das der Untergrund der Begierde.*

Hejdánek: A pokud se dá mluvit o nějakém ještě základu tohoto počínání, pak tedy jde o základ, který by se dal nazvat žádostivostí.

Jiný hlas: *Nur eine sehr kurze Anführung. Buchstäblich: Es gibt immer die Begierde des anderen, die mein Begierde anerkennt oder nicht anerkennt. Schlusszeit.*

Hejdánek: Vždycky ještě existuje žádostivost toho druhého, kterej mou žádostivost buď uzná, nebo odmítá. Já tomu jako rozumím jazykově, a věcně mi to není jasné.

Jiný hlas: To je vlastně pokus ukázat, že i v tom *strukturalismu*, který jakoby odmítá všechny ty vertikální vztahy a podobně, se přesto ukazuje jakási hluboká vnitřní tendence vycházející z toho já, jestli tomu rozumím. No, to je druhý bod, jo? *Zweite Hauptgestalt, worin sich das Unbehagen am Ich-Denken zeigt.*

Hejdánek: Druhá taková forma, v níž se projevuje to odmítání toho myšlení vycházejícího z já.

Jiný hlas: *Dazu brauchen wir einen großer Seitensprung von der abendländischen Tradition hinweg.*

Hejdánek: K tomu je potřeba teď odskočit jaksi stranou od západoevropské tradice.

Jiný hlas: *Ich meine die sogenannte orientalische Renaissance.*

Hejdánek: Myslím teď na tu orientální renesanci.

Jiný hlas: *In Westeuropa sind wir während den letzten 20 Jahren damit in zunehmender Maße und in verschiedenen Formen konfrontiert worden.*

Hejdánek: Jsme s tím byli konfrontováni v západní Evropě v posledních 20 letech nejrůznějšími způsoby, nejrůznějšími formami této orientální [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *In einem neuerdings erschienenen holländischen Roman sagt eine der Hauptpersonen:*

Hejdánek: Nedávno vyšel jeden román holandský a jedna z hlavních postav tohoto románu říká:

Jiný hlas: *Wenn ich sage, dass ich nachdenke über nichts, dann meine ich nicht das Nichts. Das ist Unsinn.*

Hejdánek: Když říkám, že přemýšlím o nic, nemíním tím to nic. To je nesmysl.

Jiný hlas: *Tao, das chinesische Tao, ist ewig, spontan, hat keinen Name. Es ist das Nicht-etwas.*

Hejdánek: *Tao*, čínské *Tao*, je věčné, spontánní, nemá žádného jména. Je to nic jako něco.

Jiný hlas: *Alle Dinge sind in einer fortwährenden Lage der Selbsttransformation. Alle in ihrer eigenen Weise. In dieser ewig währenden Veränderung erscheinen und verschwinden Dinge. Was wir die Zeit nennen, spielt keiner Rolle. Alle Dinge sind gleich.*

Hejdánek: Všechny věci jsou v neustálé situaci, kdy se přeformovávají. Každá z nich podle svého způsobu. V této věčné proměně se věci ukazují a mizí. To, co nazýváme časem, nehraje žádnou roli. Všechny věci jsou si rovny nebo jsou tytéž.

Jiný hlas: *Und sagt dieselbe Hauptperson auch noch: Was ich verlernt oder abgewöhnt habe, ist Angst.*

Hejdánek: A tatáž postava říká: Čemu jsem se odnaučil, je strach, úzkost.

Jiný hlas: *Dritte Hauptgestalt. Man hat auch schon gesprochen von einer jüdischen Renaissance.*

Vielleicht ist solch ein Wort etwas zu schwer und zu billig.

Hejdánek: Třetí taková hlavní forma. Už jsme hovořili o židovské renesanci. Možná, že takové slovo je příliš laciné nebo příliš závažné.

Jiný hlas: *Jedoch ist es eine unverkennbare Tatsache, dass namentlich Martin Buber den Stoß gegeben hat zu einer neuen Besinnung, wobei sowohl die Differenz, die Unizität jedes Menschen als auch die Beziehung zwischen Menschen radikal genommen wird.*

Hejdánek: Přesto je to nepopiratelná skutečnost, že jmenovitě *Martin Buber* dal podnět k novému zamyšlení, k tomu, aby byla jak jedinečnost každého člověka, tak i jeho vztah k druhému člověku pochopena radikálně.

Jiný hlas: *Und beide dann zusammengenommen werden in der Notion von Begegnung.*

Hejdánek: A oba tyto momenty potom vlastně spojeny v představě setkání nebo v pojmu setkání.

Jiný hlas: *Es ist ein Denken, das durchschaudert ist von der Not des heutigen nachkrieglichen Menschseins, das aber doch auch den Mut zur echten Wende zeigt.*

Hejdánek: Je to myšlení, které je proniknuto nouzí poválečného člověčenství, ale které má zároveň odvahu k pravému obratu.

Jiný hlas: *Nach Buber ist es besonders Levinas, der empfindliche Seiten berührt hat.*

Hejdánek: A po *Buberovi* je to zvláště *Levinas*, který se dotkl velmi citlivých míst, citlivých stránek.

Jiný hlas: *Wir sind noch immer damit beschäftigt, diese Berührung zu erfahren und zu verarbeiten.*

Hejdánek: My stále se zabýváme tím, abychom tato setkání zpracovávali.

Jiný hlas: *Letzte Gestalt. Neue Aufmerksamkeit gibt es jetzt auch für den Basischarakter der Mann-Weib-Differenz.*

Hejdánek: Poslední forma. Nová pozornost je věnována také základnímu charakteru difference mezi mužem a ženou.

Jiný hlas: *Ich kann natürlich nicht daran denken, auch noch das Thema des Feminismus mit ihnen zu besprechen.*

Hejdánek: Nemůžu samozřejmě teď tady prohovořovat to téma feminismu.

Jiný hlas: *Aber was ich meine, ist doch auch nicht den Feminismus in irgendeiner Gestalt.*

Hejdánek: Nemyslím tedy to, co myslím, není feminismus v nějaké podobě.

Jiný hlas: *Was ich meine, ist das Unbehagen an einem Ich-Denken, das sich als typisch männlich verraten hat.*

Hejdánek: Ale o co mi jde, nebo co mám na mysli, je to, že je třeba odmítnout to myšlení, které se prokázalo jako typicky mužské, toto já-myšlení,

Jiný hlas: *und zugleich als monistisch-imperialistisch.*

Hejdánek: a zároveň jako monistické a imperialistické.

Jiný hlas: *Auch das ist mit seinem Latein am Ende gekommen.*

Hejdánek: To také je u konce se svou latinou.

Jiný hlas: *Und dann ist es heilsam zum Hebräischen zurückzukehren.*

Hejdánek: A pak tedy nám prospěje se vrátit k hebrejskému myšlení.

Jiný hlas: *Ich in der Begegnung mit dem anderen...*

Hejdánek: Já v setkání s druhým,

Jiný hlas: *...der andere in der Begegnung mit mir.*

Hejdánek: ten druhý v setkání se mnou.

Jiný hlas: *Das ist zuerst eine Angelegenheit von Mann und Weib.*

Hejdánek: A to je především záležitost muže a ženy.

Jiný hlas: *Dieser Unterschied, diese Differenz lässt sich nicht nivellieren...*

Hejdánek: Tento rozdíl se nedá nivelizovat,

Jiný hlas: *sondern ist fundamental, ursprünglich.*

Hejdánek: nýbrž je fundamentální a původní,

Jiný hlas: *gerade für das Menschsein.*

Hejdánek: právě pro lidství.

Jiný hlas: *Es ist auffallend, dass im ersten Hauptstück der Bibel...*

Hejdánek: Je nápadné, že v první části, v hlavním oddíle Bible,

Jiný hlas: *...die Differenz männlich-weiblich noch nicht genannt wird bei Pflanzen und Tieren...*

Hejdánek: ten rozdíl ženský a mužský není jmenován u rostlin a zvířat,

Jiný hlas: *...sondern nur beim Menschen als dem Bilde Gottes.*

Hejdánek: nýbrž jen u lidí jako obrazu Božího.

Jiný hlas: *Dieser ursprüngliche Unterschied gibt nicht nur tiefe Anziehungskraft...*

Hejdánek: Tento původní rozdíl nejen vykazuje hloubku a přitažlivost,

Jiný hlas: *...sondern macht auch Bundesschließung zwischen Menschen zu einer primären und hochwürdigen Aufgabe.*

Hejdánek: nýbrž činí také uzavření smlouvy mezi lidmi primární a hlavní úlohou.

Jiný hlas: *Jetzt muss ich aufhören.*

Hejdánek: A teď musím už přestat.

Jiný hlas: *Bei einer solchen Skizze gibt es kaum eine Zusammenfassung oder Konklusion.*

Hejdánek: U takové skici neexistuje téměř žádné shrnutí nebo konkluze.

Jiný hlas: *Ich möchte nur sagen, dass ich selbst bei meinem regelmäßigen Rundgang an allen diesen Bildern...*

Hejdánek: Chtěl bych jenom říci, že já sám, když jsem si dělal tu procházku od jednoho toho obrazu k druhému,

Jiný hlas: *...besonders getroffen werde von zwei Zügen.*

Hejdánek: byl jsem zvlášť zasažen dvěma rysy.

Jiný hlas: *Erstens ein gesteigertes Bewusstsein des menschlichen Maßes...*

Hejdánek: Za prvé je to vědomí lidské míry,

Jiný hlas: *...als Reaktion meine ich auf metaphysische, theologische und humanistische Übermut.*

Hejdánek: jako reakce na metafyzickou, teologickou a humanistickou pýchu. Tedy co mě zaujalo jako ten první rys, že se stále víc prosazuje taková lidská míra nebo míra přiměřená člověku, právě na rozdíl od toho metafyzického a transcendentního pojetí.

Jiný hlas: *Jedoch je und je das Bewusstsein des Maßes meine ich, je und je mit einem Umschlag in Selbstdegradation.*

Hejdánek: Ale vždycky i toto vědomí té přiměřené míry je spojeno s nebezpečím propadnutí k takové degradaci člověka.

Jiný hlas: *Zweiter Zug dann, der immer stets trifft ist Ernüchterung und Enttäuschung...*

Hejdánek: Druhý rys, který mě vždycky zasáhne, je vystřízlivění a zklamání,

Jiný hlas: *...welche aber oft wieder sich verummen hinter Zynismus und Frivolität.*

Hejdánek: které se ale jaksi zároveň často pojí nebo přecházejí v cynismus a frivolitu.

Jiný hlas: *Sehr viel Dank für Ihre Aufmerksamkeit und Ihre Geduld.*

Hejdánek: Velmi děkuji za vaši pozornost a trpělivost.

Jiný hlas: *Wir werden gleich die Diskussion beginnen.*

Hejdánek: Tak prosím příspěvky.

Jiný hlas: Já budu první, takže tady jdu pozorovat mikrofon, aby se zahájil.

Mně by tedy zaujal hlavně druhý oddíl, a to postavení člověka v kosmu. O třetím díle, o otázce po struktuře a určení člověka, musím říct, že pan profesor vyčerpá krásně tuto myšlenku, že nejen filosoficky, ale básnický být člověk na zemi, *dichterisch wohnt der Mensch auf der Erde*, že?

Jiný hlas: *Also bei meinem ersten Abschnitt haben Sie ganz schön also den Gedanken benutzt, nämlich dass der Mensch dichterisch auf der Erde wohnt, ja? Dichterisch* nejen filosoficky, nejen technicky, ale jen *dichterisch*, v tom jsem chtěl pokračovat.

V tom druhém oddíle bych chtěl vyslovit, že v té nové antropologické mapě, kde vystupuje Heidegger a Scheler...

Jiný hlas: *In der neuen anthropologischen Karte, wo Scheler und Heidegger auftreten...*

Jiný hlas: ...kde se pan profesor odvolává na to, že tyto dva filosofové vycházejí z klasické křesťanské tradice a z poukazu na transcendentalismus...

Jiný hlas: *...dass diese beiden Philosophen von der klassischen christlichen Tradition herkommen und Hinweisen auf den Transzendentalismus...*

Jiný hlas: Chtěl bych říct, že s tímto hodnocením nemohu souhlasit, neboť Max Scheler tvoří Boha u člověka, tedy člověk vytváří Boha, například u Schelera.

Jiný hlas: *...weil bei Max Scheler also die Ansicht ist, dass der Mensch den Gott schafft.*

Jiný hlas: Což odporuje samozřejmě klasické křesťanské tradici, že?

Jiný hlas: *Das ist natürlich im Widerspruch mit der klassischen Tradition, ja?*

Jiný hlas: Heidegger, který má *Sein zum Tode*, bytí k smrti,

Jiný hlas: *Heidegger, der Gedanke das Sein zum Tode...*

Jiný hlas: kdežto moje koncepce křesťanství je bytí k slávě, bytí k věčnosti, řekl bych, v tomto bodě je Heidegger typický ateista...

Jiný hlas: *...wobei also der christliche Glaube ist Sein zur Herrlichkeit, Heidegger ist ein typischer Atheist...*

Jiný hlas: ...jsem si vědom, že by se u Heideggera mohlo najít to *pastýř bytí, der Hirte des Seins*, nebo ticho...

Hejdánek: nebo ty čtyři prvky: nebe, země, smrtelní, božští – *Himmel, Erde, Sterbliche, Göttliche, Geviert*. To by mohlo být bráno jako určitý důkaz, že se on na tu křesťanskou tradici odvolává. Ale v tom rozvinutí filosofie Heideggerovy je jasné, že on už z tohoto pozadí nemyslí.

Když porovnám Schelerovo dílo *Místo člověka v kosmu* a dílo Teilharda de Chardin *Místo člověka v přírodě* – *Schelers Werk: Der Mensch im Kosmos* s Teilhard de Chardins *Werk Der Mensch in der Natur* – tak tvrdím, že Teilhard oproti problematictějšímu, rozpornějšímu pozicování člověka u Schelera vychází z optimistické a právě z té humanistické linie člověka vertikálního. Ta humanistická tradice je právě vertikální. Chci poukázat, že on tu přírodu chce také činit vertikálně. Od atomu přes moment oživení, přes mozkovatění, *cerebralizazione, vivifikatione...* tyto elementy v rozvoji mají vlastně vertikální nebo vzestupnou linii, směřují vzhůru, *nach oben*. V určitém smyslu v protikladu k Schelerovi nebo Heideggerovi.

Toto je tedy poukaz na toto porovnání. A pak, jak bylo řečeno několikrát, ta píseň podle koncepce, tedy podle výkladu Karla Jasperse: „přicházím, nevím odkud, jdu, nevím kam“ – a teď ta otázka: kdo je člověk? Co je člověk? Odkud se člověk přihází? Přicházejí mi pro tento čas daleko jiné otázky postavení člověka:

když ne já, kdo jiný? Když ne teď, kdy potom? To by byl pro mě imperativ otázky po postavení člověka.

Jiný hlas: *Ja, ich danke für Ihre spontane Reaktion.*

Hejdánek: Děkuji za tvoji spontánní reakci.

Jiný hlas: *Das ist ein gefüllter Teller, den Sie mir anreichen.*

Hejdánek: Je to takový plný talíř, který mi nabízíte.

Jiný hlas: *Meine erste Bemerkung sollte diese sein, dass ich jetzt fürchte, dass ich mit dem, was ich gesagt habe über Scheler und Heidegger, ein Missverständnis hervorgerufen habe.*

Hejdánek: První moje poznámka by měla být ta, že se teď obávám, že jsem tím, co jsem řekl o Schelerovi a Heideggerovi, vyvolal nedorozumění.

Jiný hlas: *Ich muss unklar gewesen sein. Denn ich habe nicht gemeint zu sagen, dass die Scheler'sche Philosophie oder auch die Heidegger'sche Philosophie in ihrer Ausführung noch immer den Charakter der christlichen Grundbegriffe zeigt.*

Hejdánek: Musel jsem být nejasný, protože jsem neměl v úmyslu říci, že by Schelerova filosofie nebo také Heideggerova filosofie ve svém provedení ještě stále zachovávaly charakter křesťanských základních pojmů.

Jiný hlas: *Das habe ich nicht sagen wollen. Was ich zu sagen meinte und dachte auch gesagt zu haben, war, dass sie beide herkunftig sind von einer einerseits christlichen Glaubens- und Denktradition, andererseits einer klassisch-transzendentalen Tradition, und damit meine ich besonders den Einfluss Kants mit seiner Idee der Transzendentalität.*

Hejdánek: To jsem nechtěl říci. Co jsem chtěl říci a co jsem si také myslel, že jsem řekl, bylo, že oba jsou původně z jedné strany z křesťanské víry a myšlenkové tradice a na druhé straně z klasicko-transcendentální tradice. A tím myslím zvláště vliv Kanta s jeho myšlenkou transcendentality.

Jiný hlas: *Aber um mich jetzt nur zu beschränken zu ihrer Herkunft von der erstgenannten Tradition, nämlich der christlichen – to je to, co jste také myslel – dann meine ich doch noch immer durchhalten zu können, dass sowohl Scheler als auch Heidegger...*

Hejdánek: Abych se však omezil jen na jejich původ z té prve jmenované tradice, totiž křesťanské – to je to, co jste také myslel –, tak si přesto myslím, že bych mohl i nadále zastávat to, že jak Scheler, tak Heidegger...

Jiný hlas: *...Sie haben das selbst auch gesagt, meine ich, in... zumindest in ihrer Jugend erzogen wurden in einem Klima, das noch immer durchzogen war von wichtigen christlichen Glaubens- und Denküberlieferungen.*

Hejdánek: Vždyť jste to sám také už řekl, myslím si, že přinejmenším ve svém mládí byli vychováni v klimatu, které bylo ještě prostoupeno důležitými křesťanskými tradicemi víry a myšlení.

Jiný hlas: *Im Falle Schelers kann man sogar sagen, dass er ziemlich lange bewusst und deutlich Platz genommen hat in einer römisch-katholischen Tradition und nur am Ende seines Lebens zu... man kann nicht einmal sagen Atheismus, aber – und das gebe ich Ihnen zu – zu einer Lehre gekommen ist, einer Philosophie gekommen ist, die auch ich nicht mehr christlich nennen würde.*

Hejdánek: V případě Schelera je dokonce možno říci, že dosti dlouho zůstal vědomě a zřetelně v rámci té římskokatolické tradice jako člen té katolické církve a teprve až ke konci svého života se dá říct, že tedy ne v pozici ateistické, ale přece jenom – a to vám přiznávám – z této tradice už vystoupil k filosofii, kterou bych už ani já nenazval křesťanskou.

Jiný hlas: Právě v tom postavení člověka v kosmu, v té poslední věci, která vyšla až po jeho smrti, tam už je to tedy mimo to křesťanské.

Das ist ihm in seinem letzten Werk, das also nach seinem Tode erschienen ist, also in Der Mensch im Kosmos. Da bekommt es sehr deutlich, ja.

Hejdánek: Tam se to stává velmi zřetelným, ano. Ale možná, že v nějakém pohledu zpět bychom našli určité náznaky i v dřívějších dílech.

Jiný hlas: *Und was Heidegger anbelangt... auch er hat selbst gesagt, dass er in seiner Jugend, wie schon*

gesagt, erzogen wurde in einem solchen Klima, und das ihn dann auch nicht unberührt gelassen habe.

Hejdánek: A co se týče Heideggera, on sám řekl, že byl ve svém mládí vychován, jak jsem už řekl, v takovémto klimatu, a že samozřejmě to na něm nezůstalo beze stopy.

Jiný hlas: *Er, ich glaube, dass Sie das wissen, er hat auch in einer Jesuitenschule, ja Jesuitenschule gelernt und er hat sich auch anfänglich vertieft in der mittelalterlichen Philosophie, der christlichen mittelalterlichen Philosophie und er ist habilitiert über Duns Scotus Philosophie, nein Theologie, Duns Scotus...*

Hejdánek: On, myslím, že to víte, on také navštěvoval jezuitskou školu a zpočátku se velice hluboce zabýval středověkou filosofií, křesťanskou středověkou filosofií a habilitoval se o Duns Scotově filosofií, ne, teologii Duns Scota.

Jiný hlas: *Ich weiß nicht genau, wie seine Entwicklung danach verlaufen ist, aber ich stimme Ihnen wieder bei, wenn Sie behaupten möchten, dass zur Zeit des Schreibens und Herausgebens seines Hauptwerkes, kann man sagen, Sein und Zeit, er schon auf dem Standpunkt stand, dass der Glaube, irgendein Glaube, also auch der christliche, als Glaube nichts zu schaffen hat mit dem Denken, mit dem philosophischen Denken.*

Hejdánek: Nevím přesně, jak probíhal dále jeho vývoj, ale přesto s vámi souhlasím, pokud chcete tvrdit, že v době, kdy tedy psal a potom vydal své hlavní dílo *Sein und Zeit*, už stál na tom stanovisku, že víra, vůbec jakákoliv víra, tedy i ta křesťanská, jakožto víra nemá co dělat s myšlením, s filosofickým myšlením.

Jiný hlas: On prostě teologii v té době právě zařadil mezi chemii a biologii a tak dále, že? A na druhé straně filosofie, to je ta známá jeho...

Also und er hat auch in seinen späteren Werken das in irgendeiner Fassung bestätigt. Ich erinnere mich, dass er irgendwo sagt, dass so etwas wie eine christliche Philosophie ein hölzernes Eisen ist oder so etwas.

Hejdánek: A toto jaksi své stanovisko potvrzuje i ve svých dalších spisech, kde se měl vyjádřit tak, že vlastně křesťanská filosofie je dřevěné železo nebo tak nějak, známe to.

Jiný hlas: *Aber man kann dann auch, wenn man dies alles in Betracht nimmt, dann kann man dann immer noch fragen, ob es denn gar keinen bemerkbaren Einfluss mehr gibt, sogar in einem Werk wie Sein und Zeit.*

Hejdánek: A přesto, i když to všechno takto víme, je možno se ptát, jestli přece ta tradice neměla na něho vliv dokonce i v tom jeho hlavním díle *Sein und Zeit*.

Jiný hlas: *Ich möchte Heidegger lieber nicht auf einem Umweg noch immer für das Christentum annectieren. Das würde nicht redlich sein und auch nicht sachlich. Aber doch, aber doch, auch Sie wissen natürlich, dass er auch in Sein und Zeit, wo er nicht so viele Verweisungen und Anführungen gibt, die wenigen Verweisungen und Anführungen, die er gibt, oft gibt, nach christlichen Autoren, Augustin.*

Hejdánek: Já bych nechtěl anektovat Heideggera, i když třeba oklikou, pro křesťanství. To by nebylo vědecky čestné ani věcné. Ale přece, i vy víte, že on i v *Sein und Zeit*, kde neexistuje mnoho odkazů, tak přece pokud tam jsou, tak do značné míry odkazují ke křesťanským autorům, Augustinovi.

Jiný hlas: *Augustin... Er verweist unter anderem für die Herkunft seiner eigenen Idee der Sorge, verweist er unter anderem nach Augustin. Und das ist ein zentraler Begriff, wie Sie wissen.*

Hejdánek: Například původ své vlastní ideje starosti odkazuje na Augustina. A to je jeden z ústředních pojmů, jak víte.

Jiný hlas: Ano, v té jeho etice, jistě, ta na tom stojí.

Ja, ja, natürlich, ja. Aber ich persönlich möchte auch noch die These verteidigen, dass auch wo Heidegger deutlich Abstand nimmt von seiner eigenen christlichen Herkunft, könnte man sagen...

Hejdánek: Ano, samozřejmě. Ale já osobně bych chtěl ještě obhajovat tezi, že i tam, kde se Heidegger zřetelně distancuje od svého vlastního křesťanského původu, dalo by se říci, dass er dann noch in manchen zentralen Begriffen seiner Philosophie, obwohl er diese Begriffe dann transformiert und in einem nichtchristlichen Zusammenhang und mit einer nichtchristlichen Streckung gebraucht, dass er sie

doch noch immer davon hat.

Jiný hlas: Že pak ještě v mnohých centrálních pojmech své filosofie, ačkoliv tyto pojmy pak transformuje a užívá je v nekřesťanské souvislosti a s nekřesťanským zacílením, přesto má stále něco z této tradice.

Hejdánek: *Ein Begriff wie Verfallenheit.*

Jiný hlas: Pojem jako propadlost.

Hejdánek: *Und ließe sich nicht so schwer auch andere zu nennen. Aber ich glaube, wir sind im Grunde einig in unserer Bewertung Schelers und Heideggers. Aber ich hatte die Lust, noch etwas hinzuzufügen. Aber Teilhard de Chardin, den ich nicht genannt habe, wie ich natürlich auch viele andere nicht nennen konnte. Ich glaube offenbar mit Ihnen, dass es ein sehr interessanter Denker gewesen ist und noch immer ist. Er ist nicht mehr so sehr in der Mode, aber doch er ist noch immer lesenswert. Aber ich glaube, es würde zu weit führen, jetzt darauf wirklich einzugehen. Wenn Sie mich entschuldigen...*

Jiný hlas: Omluvíte mě.

Jiný hlas: Tak prosím.

Hejdánek: *Ah ja, Sie hatten natürlich noch eine Frage gestellt über das hic et nunc. Das ist natürlich auch noch eine wichtige und sachliche Frage. Vergleichung ja mit Ihren verschiedenen ja Ausdrücken derselben philosophischen Richtung von Karl Jaspers, oder? Wer bin ich, was bin jsem, wozu bin ich hier ja in der Welt? Ob diese meine zwei Ausdrücke sind schöpfuller wie die klassische, die Sie ausgeführt haben.*

Jiný hlas: A vy jste měla samozřejmě ještě jednu otázku o tom *hic et nunc*. To je ovšem také důležitá věcná otázka. Srovnání s různými výrazy z téže filosofické tradice, třeba u Karla Jasperse nebo u jiných – kdo jsem, co jsem, k čemu jsem zde na světě – zda tyto mé dva výrazy jsou stejně nosné jako ty klasické, které jste uváděla.

--- (1987-03-09 J. van der Hoeven – **Obraz člověka v 19. a 20. století (2) [LVH176VA] [bez čísla (2) v popisku]_Str b_cleaned.flac**) ---

Hejdánek: *Zu zeigen, dass es auch schon im Mittelalter eine tiefe Besorgnis, ein tiefes Besorgnis kann man sagen, mit der eigenen Existenz gegeben hat.*

Jiný hlas: Abych ukázal, že už i ve středověku existovala taková vážná, hluboká starost o existenci.

Hejdánek: *Weil man so oft den Eindruck bekommt, wenn man Leute über dem Mittelalter sprechen oder hört oder liest, dass im Grunde der mittelalterliche Mensch mit all seinem Leiden und seinen Fragen doch ein beruhigter Mensch gewesen sein soll.*

Jiný hlas: Protože často vzniká takový dojem, když čteme nebo slyšíme o středověku, že v podstatě navzdory všelikým starostem a utrpení ten středověký člověk byl takový klidný, vyrovnaný.

Hejdánek: *Aber wenn man solch ein Liedchen dann liest – und ich traf es zufällig an, als ich Jaspers las – dann sieht man, dass der erwähnte Eindruck nicht stimmt.*

Jiný hlas: Ale když čteme takovéto písně – a já jsem na to narazil náhodou, když jsem četl Jasperse – tak se ukazuje, že ten zmíněný dojem neplatí.

Hejdánek: *Aber die Frage selbst bleibt natürlich stehen. Nämlich die Wichtigkeit solcher Fragen im Vergleich mit Fragen nach: was soll ich oder was sollen wir jetzt, hic et nunc, tun? Das war doch die Stoßrichtung Ihrer Frage.*

Jiný hlas: Ale ta otázka sama samozřejmě zůstává, totiž ta důležitost takových otázek v porovnání s otázkami po tom, co mám dělat teď, *hic et nunc*. To bylo to ostří vaší otázky.

Hejdánek: *Ja, ich stimme Ihnen bei, wenn Sie meinen, dass die Frage nach was wir hic et nunc tun oder machen sollen, eine sehr wichtige ist, und ich möchte dann gleich sagen, auch eine tägliche. Ich habe schon etwas gesagt über das meines Erachtens nötige Zeiterlebnis.*

Jiný hlas: Souhlasím s tím, že ta otázka po tom, co máme *hic et nunc* dělat, je velmi důležitá, a dodal bych, že i každodenní. Zmínil jsem už tu souvislost s tou časovostí člověka.

Hejdánek: *Lebe täglich und erlebe den Rhythmus des täglichen und nächtlichen Lebens. Ja, das ist sehr wichtig.*

Jiný hlas: To je velmi důležité, abychom uměli žít ten denní rytmus denního a nočního života.

Hejdánek: *Man kann das natürlich Volksweisheit nennen und vielleicht ist es das auch. Aber ab und zu ist es nützlich für Philosophen, sich daran zu erinnern.*

Jiný hlas: Můžeme to samozřejmě nazvat lidovou moudrostí, a možná že to tak je. Přesto je to čas od času důležité, aby se na to filosofové upamatovali.

Hejdánek: *Nicht Zeit überhaupt, sondern Zeit sehr konkret. Und dann bekommen wir auch ein geschärftes Auge, möchte ich sagen, für die wirklichen Sachen, die an der Tagesordnung sind.*

Jiný hlas: Nejenom o času vůbec, ale o času velmi konkrétním. Pak nabydeme takový vyostřený pohled na ty důležité věci, které se ocitají na denním pořádku.

Hejdánek: *Aber das wird doch nicht für jedermann genau dasselbe sein, glaube ich. Natürlich gibt es viel Gemeinsames, das für uns alle an der Tagesordnung ist. Aber es ist doch auch auffallend, dass solche Philosophen wie zum Beispiel Karl Jaspers, der auch in seiner Weise benachdruckt hat, dass wirkliches Leben, wirkliche Existenz, wie er sagt, eine Sache des Entscheidens ist. Dass doch dieser selbe Philosoph so weite Ausführungen gegeben hat auch über Ursprung und Bestimmung des Daseins oder über dem Umgreifenden, wie Sie wissen. Und dass auch Heidegger, der so benachdruckt hat, dass eigentliche Existenz eine Sache der Entschlossenheit ist, dass auch er doch so breit so weit ausgeholt und ausgeführt hat und in seiner Weise diese selbe Fragen doch wieder berührt hat.*

Jiný hlas: Ale to nemůže být pro každého totožné. Samozřejmě existuje leccos společného, co je na denním pořádku. Ale je to také nápadné, že takoví filosofové jako dejme tomu Karl Jaspers, který také svým způsobem podtrhl, že skutečná existence, skutečný život, je věcí rozhodnutí, tak tento filosof podal takové široké úvahy o původu a určení *Dasein* nebo o tom, co nás obklopuje, *Umgreifende*, jak víte. A totéž vidíme u Heideggera, který také tu akcentaci toho denního tázání a tu skutečnou existenci jako věc rozhodnosti zasazuje do širšího kontextu a svými slovy se těchto otázek znovu dotýká. Takže ty otázky jsou případné.

Hejdánek: *Ich hoffe, dass wir einig sind.*

Jiný hlas: Měl bych dotaz z mého hlediska, o tom, že základem veškerého [nesrozumitelné] je vyjít ze svého já, ze svého ega. Člověk má takovou hrůzu, že když ze sebe něco odsouvá nebo opouští, tak má před sebou něco jako nic. Tohle nic na mě působilo vždycky tak úzkostně. Z toho jsem si vyvodil, že právě to nic musí mít nějaký význam, že v tom musí být něco, co je na tom úzkostné, co má cenu v sobě opouštět. Člověk své ego opouští třeba jenom kvůli konkrétním věcem z života nebo kvůli druhým lidem, ale ani neví kam dál, má potřebu v něčem pokračovat, a nemusí to být k něčemu vztažené, ani k člověku, ani k Bohu.

Můžu to přeložit, abych vás nezkreslil, jestli jsem vás dobře pochopil. Začal jste tím, že tady byla několikrát zmíněna tradice té vázanosti na já. Pak jste řekl, že když to já člověk opouští, tak se ocitá tváří v tvář ničemu. Z toho jste ovšem přešel na to, že je v tom nic cosi přitažlivého, nebo naopak úzkost. Za tím něco musí být, něco nakonec pozitivního. To znamená, to já stojí za to opustit, protože v tom, k čemu se teď odkazují nebo vztahují, tam přestože tam hrozí, to nic, tak přesto tam je cosi, co za to stojí riskovat to vše.

Hejdánek: Ještě důležitý moment tam byl, že říkal, že ovšem člověk opouští sám sebe také kvůli nějakým věcem, ale to není ono, tohle opouštění. Opouštění to právě je, když opouštíš kvůli nic, než když opouštíš kvůli někomu. Ovšem právě proto, že to není kvůli něčemu nebo někomu, tak má vždycky takový děsně pochybný charakter.

Jiný hlas: *Ich versuche nun den Gedanken... Das ist eine schwierige Frage sein. Also, es wurde mehrmals betont, diese Ich-Bezogenheit, ja, also das Ich-Denken, also diese Tradition. Nun, zugleich hat man gesagt, also man muss auf dieses Ich-Denken verzichten, vom Ich also loswerden. Und nun, er meint, man kann auf zweierlei Weise die Ich-Zentriertheit verlassen. Einmal, dass man um bestimmter Ereignisse oder Dinge dieser Welt das tut. Das ist nicht das echte Verlassen, meint er. Das tiefere und das wesentliche ist, wenn das Ich verlassen wird um des Nichts willen. Und in diesem Nichts ist zweierlei verborgen, nämlich die Angst oder die Besorgnis, aber auf der anderen Seite die Vermutung oder die Erwartung, dass in*

diesem Nichts doch etwas Wichtiges und für das Menschsein Maßgebendes verborgen ist.

To bude asi těžká otázka. Bylo tu několikrát zdůrazněno toto na já vázané myšlení, toto *Ich-Denken*, tato tradice. Zároveň se však řeklo, že se člověk musí tohoto *Ich-Denken* vzdát, tohoto já se zbavit. A on míní, že tuto na já vázanou orientaci lze opustit dvojím způsobem. Jednou kvůli určitým událostem nebo věcem tohoto světa, to ale není to pravé opouštění. To hlubší a podstatnější je, když je já opouštěno kvůli ničemu. A v tomto ničem je skryto dvojí: úzkost nebo obava, ale na druhé straně tušení nebo očekávání, že v tomto ničem je přece jen skryto něco důležitého a pro lidské bytí určujícího.

Hejdánek: Jenomže ne něco. Že to nic není konec, že za tím nic se něco otevírá nebo něco takového.

Jenomže to něco je nezpředmětnitelné.

Jiný hlas: *Also, wenn ich es recht verstehe, dann meinen Sie doch etwas anderes, als was ich andeutete mit der zweiten Hauptgestalt, nämlich die orientalische Wendung. Er meint etwas anderes, das sieht man an der orientalischen Version.*

Tak jestli dobře rozumím, myslíte přece jen něco jiného, než co jsem naznačil pod tou druhou formou toho odmítnutí toho *Ich-Denken*, to jest tou orientální verzí.

Ja, mit Tao und ähnliches. Das meinen Sie nicht, offensichtlich. Weil Sie doch sprachen von der Angst, die in dieser bewussten Erfahrung des Nichts, die aus dieser Erfahrung vorkommt. Und ich hatte in der Tat in meinen Zitaten aus diesem Roman die Hauptperson sagen lassen, dass er die Angst abgewöhnt hatte, verlernte hatte. Also Sie müssen etwas anderes meinen. Was Sie meinen, klingt für mich als sehr nahe dem ursprünglichen Heideggerschen Denken. Ich deutete das an in meinem Referat, als ich sprach über das In-der-Welt-Sein, die Abgründlichkeit des In-der-Welt-Seins und die Angst als die Grundstimmung des Menschen angesichts dieser Abgründlichkeit des In-der-Welt-Seins. Ja, und dann doch zugleich die Vermutung, Sie sagen Erwartung, mit diesem.

Jako s tao a podobně. To zřejmě nemyslíte, poněvadž jste hovořil o strachu, který je v této vědomé zkušenosti nic, který z ní vychází. A já jsem v citaci z toho románu nechal hlavní postavu říkat, že se odnaučila tomu strachu. Takže musíte myslet něco jiného. To, co říkáte, pro mne zní jako něco velmi blízkého původnímu heideggerovskému myšlení. Naznačil jsem to ve svém referátu, když jsem mluvil o „bytí ve světě“, o té propastnosti bytí ve světě a o úzkosti jako o základním ladění člověka tváří v tvář této propastnosti bytí ve světě. A současně to tušení či očekávání, o němž hovoříte, spojené s tímto vztahem. *Ich versuche es zu begreifen und einzufühlen zuerst, damit ich eine mehr oder weniger adäquate Antwort geben kann. Ich glaube, dass es gegeben eine überlieferte oder auch im eigenen Leben gewohnt gewordene Ich-Zentriertheit nützlich und vielleicht sogar unvermeidlich sein möchte. Davon loszuwerden, von dieser Ich-Zentriertheit loszuwerden via einer Erfahrung der Angst. Also meine Meinung ist, dass es gegeben eine solche Ich-Zentriertheit in einem persönlichen Leben, und vielleicht hat das auch eine Last der Überlieferung hinter sich, dass es gegeben eine solche Ich-Bezogenheit nützlich und vielleicht sogar unvermeidlich sein könnte, eine Angsterfahrung durchzumachen, damit man einer solchen Ich-Bezogenheit loswerden kann.*

Pokouším se to pochopit a vcítit se nejprv, abych mohl dát víceméně adekvátní odpověď. Domnívám se, že tato na sebe zaměřenost, ať už daná, nebo převzatá tradicí, je užitečná a snad i nezbytná.

Wie ich glaube, dass es der Fragesteller es auch gemeint hat, als ein Durchgang sozusagen zu einer neuen Situation. Ich glaube, dass das nicht nur nützlich, aber vielleicht in gewissen Situationen oder für gewisse Personen unvermeidlich sein könnte. Aber ich möchte doch nicht so weit gehen, dass ich es unter allen Umständen als eine Notwendigkeit oder gar als eine dringliche Empfehlung.

Je velmi užitečné, a snad pro některé lidi i nezbytné, zbavit se této zaměřenosti na sebe jenom pomocí té úzkosti jakožto přechodu k nové situaci. A přestože se domnívám, že je to užitečné a snad pro některé lidi i naprosto nezbytné, aby právě tímto způsobem se té zaměřenosti na sebe zbavili přece si nemyslím, že to jaksi platí naprosto obecně, ve všech situacích.

Jiný hlas: Mhm.

Hejdánek: A osobně jsem toho mínění, či takřka vyjádřeno, osobního přesvědčení. Sám jsem to tak

zakusil. A v tom jsem například zajedno s *Kierkegaardem*. Vy jste to sice neužil, já to teď učiním, že tedy osobní víra jistěže nějak a v nějaké době zkušenost zděšení, úžasu a úzkosti musela poznat.

Může být poznána jen jako odpor až hnus a *Entsetzen* a *Schaudern*, to je úžas, úžas, že jen tak může být okoušena, vlastně s touto úzkostí nebo tedy s úžasem, že prostě až vnitřní *Entsetzen* znamená být prostě... Člověk se neobejde bez zkušenosti úzkosti, dalo by se říct. Vy jste sice neužil to slovo víra, já jsem ho teď tady použil, ale...

Jiný hlas: Mám krátkou poznámku, týkalo se to toho prvního úseku, mně se tam překládal obraz člověka a to podle Marxe. Marx nám představuje obraz člověka odcizeného, to jest *Entfremdung*. Obraz člověka, jenž tímto odcizením prošel a našel svůj cíl. My jsme tady kdysi dávno hovořili o tom odcizení u Marxe. Já si to odcizení právě u Marxe pamatuji tak, že například člověk, který je odcizen od práce, to znamená, že za tu vykonanou svou práci bere peníze, tím pádem může být té práci odcizenej.

Hejdánek: Ne, ne, vůbec ne. To, že bere peníze, to není to odcizení.

Jiný hlas: No to je právě odcizení od práce, to je právě odcizení u práce například.

Hejdánek: Ne. V tom případě, kdyby prošel cílem toho odcizení, že jo, tak by nedostal za to žádný peníze, umřel hladu, popřípadě celá jeho rodina, to by samozřejmě nemohl být cíl.

Odcizení je tam dvojí. Že pracuje zčásti pro sebe, ale z další části, někdy větší, pro jiného, cizího, který vlastní ten kapitál. A za druhé, že ten produkt té práce, té činnosti mu nepatří, že patří tomu vlastníkov. To je odcizení. To, že podstata člověka je, že tedy tvoří, a tady v tom procesu pracovním tvoří jenom zčásti pro sebe, aby se uživil, a z větší části tvoří pro jiného. A výsledek jeho tvorby mu taky nepatří. To je odcizení.

Tam nejde o to, že bere mzdu, to není podstatné.

Jiný hlas: Ale to se tam vzpomínalo, v té rozpravě se to vzpomínalo.

Hejdánek: Tam se mluví o námezdní práci v tomto smyslu.

Jiný hlas: Tím, že už bere mzdu, tak tím pádem už je té samotné práci...

Hejdánek: Ale vraťme se k té otázce vaší, možná že... vy jste ho citoval tedy, co on řekl, že tedy jde o odcizeného člověka, který ovšem tím odcizením prochází a sebe nalézá potom v tom cíli.

Jiný hlas: On nalézá sám sebe, nebo nalézá cíl? On nalézá sám sebe, no...

Hejdánek: ...tím, že změnou těch společenských poměrů to odcizení se změní, odpadnou ty odcizené aspekty jeho existence, jak jsem teď o tom hovořil, tak je osvobozen. A osvobozený člověk je sám sebou. No a teď, a máte tedy teď otázku k tomuhle, nebo k tomu už nikoliv?

Jiný hlas: Tak v čem spočívá ta otázka? Já jsem se právě domníval, jsem to tak postavil na tom, jakože ten pojem odcizení spočívá právě v tom, že například když budu pracovat, budu brát za to peníze, tím pádem jsem práci odcizený. V tom případě, když tedy pracovat nebudu, tak samozřejmě také žádné peníze nedostanu, a když pracovat budu a budu brát peníze, jsem špatnej. Je to, nějak mně to do toho nesedělo. A myslím, že my jsme hovořili jinak o tom pojmu toho odcizení, to si nevzpomínáte?

Hejdánek: Ještě jednou. Tady jde o to, abychom nevykládali to, co jsme tady o tom hovořili, jde o to postavit tu otázku. Já jsem přece jenom říkal, obraz odcizeného, ale jenž projde tím odcizením. Podívejte se, o tohleto jde. Když tam zdůrazňujete tu mzdu, ty prachy a tak dál, tak to je v pořádku, ale jedna věc je, že tomu dělníkovi se odcizuje produkt jeho práce. Ale ta druhá věc, která je ještě mnohem hlubší, je, že ten člověk se odcizuje sám sobě. Jakými prostředky, například tímhle, to je vedlejší. Jde o to, že se odcizuje sám sobě. To jest on tím, že je dělníkem, bezprizorným proletářem, tak tím jaksi ztrácí svou vlastní podstatu, je si sobě, je vyklouben sám ze sebe.

Tohle je to odcizení, o které jde hlavně *filosoficky* u Marxe. A on prochází tím odcizením, aby ukázal ty limity a to, k čemu to spěje a k čemu se to může zase vrátit.

Jiný hlas: A on když tím projde, tím odcizením, tak zase sám sebe najde?

Hejdánek: Ne že projde, projde, to se rozumí, že sebe najde, jinak by tím neprošel. Jinak je v tom odcizení. Ať vidíte, co to znamená s tím obrazem, jak on říkal, ale to jde o Marxe, to je přece jasný.

Protože to je člověk, který ztratil vše, už nemá co dál odevzdat, ztratí jenom ty okovy, tím se osvobozuje a

v tom osvobození najde sám sebe, protože už není závislý na svém produktu, není taky odcizen sobě, nýbrž je s to spolupracovat s ostatními a tak dál. No, o tom to přece je.

Jiný hlas:

Vielen Dank für diese Erläuterungen. Já bych měl ještě jednu věc, nevím, jestli to pustím do té němčiny, poněvadž nejdříve chci vůbec říct...

Jiný hlas:

Máte překladatele?

Jiný hlas:

No, to se pak uvidí. Nejdřív řeknu tu myšlenku a jestli to pochopíme. Na můj vkus ten referát byl, *Kierkegaardovsky* řečeno, příliš estetické a málo etické a už vůbec žádné náboženství.

Jiný hlas:

In seinem Geschmack, das ist zu sagen, dass mit Kierkegaard formuliert, also der Referat war zu viel ästhetisch, sehr wenig ethisch und überhaupt keine religiöse.

Hejdánek:

Já prostě nedovedu akceptovat... Jo, něco jiného je kulturně-historicky, eventuálně určitým pochopením kulturně-filosoficky – tohleto nám chce sestříť. Ale jako argument akceptovat, že se shodují všechny filosofické směry, všichni hlavní myslitelé a tak dál v tom, že se jim dělá špatně z toho Já.

Jiný hlas:

Also ich kann nicht akzeptieren... Ja, es ist eine Sache, kulturhistorisch oder kulturphilosophisch diese ganze Sache so dazulegen, das ist ja möglich. Aber was für ein Argument ist es, dass sich die also alle Philosophen darüber übereinstimmen, dass ein Unbehagen entsteht über das Ich-Denken oder Ich-konzentriert.

Hejdánek:

To je možné, to patří k těm receptivním nebo receptivním funkcím filosofa. Ale to musí být filosoficky zpracováno.

Jiný hlas:

Das ist möglich, das gehört zu den rezeptiven Aspekten der philosophischen Arbeit, aber das muss philosophisch bearbeitet werden.

Hejdánek:

A mně se zdá toto: Vzpomeneme-li třeba na *Fichta*, který tady byl jmenován, tak on tam říká – nebyl sám, ale říká to velmi výrazně v tom *Vlastnost učence* –, že všechno u člověka záleží... a on tam říká, že tím míní člověka co nejvíc opravdového... že všechno záleží na tom, aby byl, protože je.

Jiný hlas:

Und mir scheint folgendes: Wenn wir uns an Fichte erinnern – Fichte wurde hier erwähnt –, er sagt dort – er war nicht allein, aber er sagt es sehr ausdrücklich in Über das Wesen des Gelehrten –, dass beim Menschen alles daran liegt – und er sagt, dass er damit den Menschen meint, der am wahrhaftigsten ist –, dass alles daran liegt, dass er sei, weil er ist.

Hejdánek:

Dokonce ve vztahu k tomu *Nejá*, k těm věcem, že se se musí stahovat jenom k sobě a co nemůže vtáhnout do toho vztahu k sobě, tak to musí prostě zlikvidovat.

Jiný hlas:

Sogar in Beziehung zu dem Nicht-Ich, also den Dingen, dass er sich letztlich nur zu sich selber bezieht, und was er nicht von den Dingen in diese Beziehung zu sich selber einbeziehen kann, das muss er liquidieren.

Hejdánek:

A tedy v podstatě to je pochopení člověka jako toho, který pokračuje ve své jsoucnosti, ve své danosti. To je pojetí, které chápe člověka jako bytost, která má svou podstatu, substanci v sobě. A to „v sobě“ znamená tady v své okamžité jsoucnosti, ve své okamžité danosti. Jeho bytí spočívá v tom, že tuto okamžitou jsoucnost prodlužuje do nekonečna.

Jiný hlas:

Also im Grunde ist das eine Auffassung des Menschen als den, der in seiner Gegebenheit, in seinem Fortsein verharret. Das ist eine Auffassung also des Menschen als ein Wesen auffasst, das seine Substanz in sich selbst hat. Und „in sich selbst“ heißt hier in seiner gegenwärtigen Gegebenheit. Und sein Sein besteht darin, dass er diese gegenwärtige Seinsart ins Unendliche verlängert.

Hejdánek:

Takže tohle když si přdestřeme, no tak pak ovšem je velmi pochopitelná ta Unbehagenheit, která se nás zmocňuje, ta odpornost. Z toho se opravdu dělá špatně.

Jiný hlas:

Wenn wir uns das also vorstellen, dann ist natürlich das Unbehagen verständlich, also diese Auffassung bringt uns in das Unbehagen.

Hejdánek:

Ale rozpoznání, že člověk nemá své těžiště v sobě, ve své danosti, nemůže přece vést k tomu bláznivému závěru, že nemá těžiště vůbec.

Jiný hlas:

Aber die Entdeckung, dass der Mensch nicht seinen Gewichtspunkt in ihm selbst befindet, in seiner Gegebenheit, das kann doch nicht zu dem wahnsinnigen Endergebnis führen, dass er überhaupt keinen Gewichtspunkt hat.

Hejdánek:

Prostě člověka musíme pochopit jako bytost, která má své těžiště před sebou. To jest člověk se stává sám sebou, ne když v sobě pokračuje, nýbrž když se sebou stává.

Jiný hlas:

Man muss den Menschen so verstehen, dass es ein Wesen ist, das seinen Gewichtspunkt in der Zukunft hat, und vor sich. Also der Mensch wird sich selbst nicht, wenn er fortsetzt zu sein, wie er gegenwärtig ist, sondern dass er erst zu sich selber wird.

Hejdánek:

A ovšem tohleto „stávání se sebou“ se nedá vykládat jako hra, která má domluvená pravidla, ale tam potřebujeme něco, co ukazuje na to, co člověk má být. Člověk se může stát sám sebou jedině tehdy, když akceptuje něco, co si nevymyslel.

Jiný hlas:

Und natürlich dieses „Werdung des Menschen“ kann nicht als ein Spiel mit Regeln verstanden werden, sondern da brauchen wir etwas, was auf das weist, was der Mensch sein soll. Der Mensch kann erst so weit werden, was er sein soll, wenn er etwas akzeptiert, was er sich nicht ausdenkt.

Hejdánek:

A tady v tomhle směru někde by se mohlo jít v odpovědi na otázku kolegy, na ten zážitek toho směřování k tomu Nic.

Jiný hlas:

Und in dieser Richtung wahrscheinlich könnte man gehen auf die Frage des Kollegen, auf diese Erfahrung des Ausrichtens auf das Nichts.

Hejdánek:

To Nic musíme interpretovat jako „ne-něco“, ne něco předmětného, ne něco jsoucího, ne něco daného, a nikoliv jako naprostou nulu, naprostou ničitost. Je to taky to, co už není, a co ještě není.

Jiný hlas:

Das Nichts müssen wir interpretieren als „Nicht-Etwas“, also das Nichts ist nicht etwas gegenständliches, nicht etwas Seiendes, nicht etwas Gegebenes, aber auch nicht als eine Nulle oder eine Nichtigkeit. Nichts ist auch das, was nicht mehr ist und was noch nicht kam.

Hejdánek:

To je dlouhé, ale prostě mně se zdá, že filosoficky je třeba na tuhleto situaci kulturně-sociologicky,

kulturně-historicky atd. viděnou, je třeba nějak filosoficky odpovědět.

Jiný hlas:

Das ist zwar lang, aber mir scheint, dass man auf diese kulturell, soziologisch, kulturhistorisch usw. gesehene Situation philosophisch antworten muss.

Jiný hlas:

Nejde zůstat jen u toho, samozřejmě dlužno říct, že tady uděláte ten obraz toho celého, že uděláte ten průchod, úkol, ten *Rundgang*, to je jistě dobré, ale mně filosofické svědomí šťve, že tady se musí něco říct víc.

Hejdánek:

Mám dojem, že takový obraz by mohl být právě v tom, že člověk má své těžiště přece jen před sebou, ve své budoucnosti.

Jiný hlas:

A ještě poslední věc, ta chyba těch otázek „kdo jsem“, „odkud jsem přišel“ a „kam jdu“ spočívá v tom, že mluvím jen o sobě. Já si myslím, že dneska, aspoň pro nás tady, je rozhodující otázka „kdo jsme my Evropané“, „odkud jsme přišli“ a „kam jdeme“. Nechápat to individuálně, chápat to jako moje individuální Evropanství, to k tomu patří. My myslíme evropským způsobem, my jsme v tom vyrostli. O co jde, co máme teď udělat v této chvíli. Takhle se to historicky, dějinně musíme chápat, ne individuálně, tam je ta chyba. No ale já se nepřestávám být sobě, nepřestávám být já. K mému já patří, že jsem Evropan. To je moje kolektivní vědomí o tom, že jsme Evropané, nebo moje soukromé vědomí, že jsem Evropan.

Jiný hlas:

Nein, ich habe es in der Übersetzung angehört und ich glaube auch verstanden. Ich danke Ihnen sehr für diese Reaktion. Es war auch meine Intention mit diesem Rundgang eine Reaktion herauszulocken, eine solche Reaktion. Und das ist mir dann gelungen, unmittelbar sozusagen, und ich hoffe, dass es auch zu anderen späteren Reaktionen Anlass geben möchte.

Jiný hlas:

Děkuji vám za tuto reakci. Byla to má intence tímto průchodem vyvolat takovouto reakci podobnou, a to se mi podařilo bezprostředně, takřikajíc, a doufám, že to i k ostatním pozdějším reakcím dá takový podnět.

Jiný hlas:

Ich habe natürlich auch selbst ein wenig, aber ich gebe zu, sehr wenig, angedeutet, wie man selbst, mehr persönlich und auch mehr philosophisch, auf diese philosophische Situation reagieren könnte oder sogar sollte. Ich habe das angedeutet, aber nur sehr wenig. Hauptsächlich, weil ich schon so viel Zeit benötigte für diesen einigermaßen kompletten Rundgang. Ich möchte den Rundgang gerne so komplett wie möglich machen.

Jiný hlas:

Já jsem samozřejmě také sám trochu, ale připouštím, opravdu málo, naznačil, jak by člověk sám, mně osobní a více filosoficky, na tuto filosofickou situaci reagovat mohl nebo dokonce měl. Naznačil jsem to, ale jen velmi málo, hlavně proto, že jsem už tolik času věnoval tomuto jaksi kompletnímu průchodu, *Rundgang*. Chtěl bych ten průchod udělat co nejkompletnější.

Jiný hlas:

Aber ich stimme Ihnen bei, natürlich hat das wirklich die wirkliche Arbeit für jedermann, für Sie und auch für mich. Leider können wir nicht regelmäßig zusammenarbeiten und diskutieren. Aber jetzt hat, wenn ich mit meinem Bild und auch etwas mit meiner Diagnose nicht unrecht gehabt habe, dann ist es natürlich jetzt an der Zeit, auf diese Lage in angemessener Weise, das heißt persönlich und auch mehr systematisch philosophisch, zu reagieren. Darin bin ich einig.

Jiný hlas:

Ale souhlasím s vámi, samozřejmě to byla ta skutečná práce pro každého, pro vás i pro mě, a bohužel

nemůžeme spolupracovat a diskutovat pravidelně. Ale pokud jsem se svou diagnózou a se svou skicou neměl nepravdu, pak je potřeba tady přiměřenějším způsobem, a tím myslím osobně a více systematicky filosoficky, na tuto situaci reagovat. V tom jsem zajedno.

Jiný hlas:

Und ich bin, glaube ich, auch weithin einig mit den ersten sachlichen Reaktionen des Herrn Hejdánek, dass, obgleich man Verständnis haben könnte für die heutige Reaktion zu einer gewissen traditionellen Ich-Zentriertheit, man doch nicht in seiner Reaktion durchschlagen sollte sozusagen, und gar kein Raum mehr haben sollte für ein Ich mit einem gewissen Gesichtspunkt sozusagen.

Jiný hlas:

A jsem také zajedno s prvními věcnými argumenty pana Hejdánka, že i když budeme mít porozumění pro určité jistoty vycházející z orientace na já, nesmíme u toho při té reakci ustrnout. Musíme mít na mysli pojetí já ještě s jiným zakotvením, s jiným těžištěm.

Jiný hlas:

Und ich bin auch einig mit Herrn Hejdánek, wenn er in diesem Zusammenhang die Zukunft oder die Zukünftigkeit benachdruckt. Man kann sagen, dass man bis zu seinem Sterben noch immer mehr sich selbst werde und hoffentlich auch noch danach. Irgendwo in der Bibel steht, wie Sie wissen: „Wir wissen noch nicht, was wir sein sollen.“ Und das haben Sie vielleicht... das ist ein mir sehr beliebtes Wort, und darin bin ich mit Ihnen auch einig, natürlich.

Jiný hlas:

A jsem také zajedno s panem Hejdánkem, když v této souvislosti zdůrazňuje budoucnost, budoucnostní moment. Ten budoucnostní zřetel potvrzuje v tom, jaksi zajedno, připomíná to jedno biblické slovo z prvního listu Janova, tam je napsáno: „Synové Boží jsme milovaní, ještě se neukázalo, čím budeme.“ To je velice antropologicky důležitý text, myslím.

Jiný hlas:

Aber doch möchte ich zugleich verweisen nach zum Beispiel, Sie kennen ihn auch natürlich sehr gut, nach dem Akzent von einem Denker wie Levinas, der nicht nur mit dem Auge gerichtet nach der Zukunft, doch auch schon jetzt...

Jiný hlas:

A přesto bych chtěl zároveň odkázat na důraz takového myslitele, jako je Levinas, kterého jistě znáte, na ten jeho důraz, kdy pohled je zaostřen nejen na budoucnost, nýbrž i teď už...

Jiný hlas:

gibt es das Ich, das man umschreiben kann als: „Sie, hier bin ich, ich bin da für den anderen.“

Hejdánek:

existuje to já, které lze opsat jako: „Zde jsem, jsem zde pro druhého.“

Jiný hlas:

Und das Ich-sein ist dann die konkrete Verfügbarkeit und zugleich auch Verletzbarkeit – auf Deutsch, vulnérabilité auf Französisch. Sie kennen diese Notionen von Levinas und ja, diese Notionen möchte ich auch nicht vergessen, und sie auch nicht... auf diesen gegenwärtigen Aspekt: „Ich bin jetzt hier für den Anderen“.

Hejdánek:

A to bytí jakožto já je potom konkrétní disponibilita a zároveň také zranitelnost, *Verletzbarkeit* německy, *vulnérabilité* francouzsky. Vy znáte tyto Levinasovy pojmy a já bych na ně nechtěl zapomenout, na ten přítomnostní zřetel: „Já jsem tu teď pro druhého.“

Jiný hlas:

Wenn man so Ich sagen kann – in diesem Sinne: „Sie, hier bin ich“ – in diesem Sinne, dann ist das vielleicht der tiefste Sinn oder die tiefste Weise des Ich-sagens. Also, das ist meine erste Reaktion zu Ihrer Frage.

Hejdánek:

Jestliže se takto může říci „já“ – v tomto smyslu: „Zde jsem“ – pak je to možná ten nejhlubší smysl nebo nejhlubší způsob onoho říkání „já“. Tedy to je moje první reakce na to, co jste říkal.

Jiný hlas:

No, a všichni, myslím, že už nebudeme pokračovat. Chtěl bych vám ještě jednou vyjádřit velký dík. Jsme velmi rádi, že jste přišel a že v budoucnu k tomu ještě přidáte další přednášky. Jsme tomu otevření.

Jiný hlas:

Es war sicherlich ganz mein Vergnügen. Ich habe es wieder zu diesem dritten Mal sehr beeindruckend gefunden, dass es solch einen Kreis gibt mit so viel Aufmerksamkeit und so intensiv und auch mit solch einer lebendigen Diskussionsfähigkeit. Sie sollen mir glauben, wenn ich sage, dass es sehr anregend ist für mich selbst.

Hejdánek:

Potěšení bylo na mé straně. Už potření na mě hluboce zapůsobilo, že existuje takovýto kroužek s takovou intenzivní pozorností a s takovou živou diskusní schopností. Věřte mi, že to je i pro mne samotného velmi podnětné.